

Asunnottomuuden ennaltaehkäisy

Dokumenttianalyysi julkisten asiakirjojen pohjalta

Minna Liimatainen

Noora Vähäyylkkä

Opinnäytetyö, AMK

joulukuu 2024

Sosionomin tutkinto-ohjelma

Liimatainen, Minna & Vähäyjylkkä, Noora

Asunnottomuuden ennaltaehkäisy - Dokumenttianalyysi julkisten asiakirjojen pohjalta

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Joulukuu 2024, 50 sivua.

Sosionomin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Asunnottomuus on ajankohtainen yhteiskunnallinen ongelma. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata, millä tavoin asunnottomuuden ennaltaehkäisy näyttäytyy Suomessa julkisten asiakirjojen valossa. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena dokumenttianalyysin keinoin. Tutkimusaineisto kerättiin valtion virastojen verkkosivuilta ja se analysoitiin sisällönanalyysilla.

Tutkimus osoitti, että asunnottomuutta ennaltaehkäistään Suomessa asunnottomuustyön keinoin. Asunnottomuustyön käsitettä pidetään pääkäsitteenä kaikelle asunnottomuuden vastaiselle työlle. Se pitää sisällään niin konkreettiset asumista tukevat tulonsiirrot, kuten asumistuen ja julkisesti tuetut Ara-asunnot, kuin asumissosiaalityön ja asumisrakenteiden hallinnoimisen. Asunnottomuuteen on pyritty puuttumaan kehittämishankkeiden avulla, ja niiden seurauksena näyttää muodostuneen monialaisia yhteistyöverkostoja eri toimijoiden ja sektoreiden välille. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy näyttääkin tulosten perusteella nojaavan vahvasti hanketyöhön.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että Suomessa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä on kehitetty laaja-alaisesti, mutta tulevaisuudessa tulisi pyrkiä vakiinnuttamaan hyväksi koettuja ennaltaehkäiseviä toimia, kuten tuen oikea-aikaisuutta ja yhdenvertaisuutta, sekä asumisen puheeksi ottamista, jotta palvelujärjestelmässä asunnottomuuden uhka tunnistettaisiin entistä paremmin. Valtion toimet vaikuttavat merkittävästi paikalliseen tahtotilaan asunnottomuuden poistamisessa.

Avainsanat (asiasanat)

Asunnottomuus, ennaltaehkäisy, laadullinen tutkimus, dokumenttianalyysi

Liimatainen, Minna & Vähäyjylkkä, Noora

Prevention of homelessness – Document analysis based on public documents

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, December 2024, 50 pages.

Degree Program in Social Services. Bachelor's thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

Homelessness is a topical problem in society. The purpose of the thesis was to describe how homelessness prevention is presented in public documents in Finland. The thesis was conducted as a qualitative study using documentary analysis. The research material was collected from the websites of government agencies and analysed using content analysis.

The study shows that homelessness is prevented in Finland through homelessness work. The concept of homelessness work is seen as the main concept for all work against homelessness. It includes both concrete income transfers to support housing, such as housing benefit and publicly subsidized Ara housing, as well as housing social work and the management of housing structures. Development projects have addressed homelessness and appear to have resulted in multidisciplinary networks of cooperation between different actors and sectors. Indeed, the results show that homelessness prevention seems to rely heavily on project work.

The results suggest that homelessness prevention in Finland is well developed, but that future efforts should be made to consolidate proven preventive measures, such as timeliness and equality of support, and to mainstream housing so that the risk of homelessness is better recognized in the service system. Government action has a significant impact on the local will to tackle homelessness.

Keywords/tags (subjects)

Homelessness, prevention, qualitative research, document analysis

Sisältö

1	Johdanto	2
2	Asunnottomuus Suomessa	3
2.1	Asunnottomuuden määritelmä	3
2.2	Asunnottomuustilanne	4
2.3	Asunnottomuuden syyt	5
3	Asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen	7
3.1	Ennaltaehkäisyn näkökulmat	7
3.2	Asumissosiaalityö ennaltaehkäisyn menetelmänä	8
3.3	Lainsäädännölliset perusteet asunnottomuuden ehkäisemisessä	9
3.4	Asunnottomuuden kustannusvaikutukset	11
3.5	Asunnottomuuden vaikutus koettuun sosiaaliseen eriarvoisuuteen	12
4	Asunnottomuustyö Suomessa	13
5	Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys	15
6	Toteutus	16
6.1	Dokumenttianalyysi laadullisen tutkimuksen menetelmänä	16
6.2	Aineiston keruu	17
6.3	Sisällönanalyysi	20
7	Tulokset	21
7.1	Lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä	21
7.2	Ennaltaehkäisevät palvelut ja interventiot	27
7.3	Haasteet ja kehittämistarpeet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä	31
8	Johtopäätökset	35
9	Pohdinta	36
10	Eettisyys ja luotettavuus	39
	Lähteet	41
	Liitteet	46
	Liite 1. Analysoitava aineisto	46
	Liite 2. Sisällön analysointi	48

Taulukot

Taulukko 1 Sisäänotto- ja poissulkukriteerit	18
--	----

1 Johdanto

Asunnottomuus on yhteiskunnallinen ongelma, johon liittyy inhimillinen kärsimys. Asunnottomuus näyttäytyy monin tavoin elämän epävarmuutena ja asunnottoman elämän ennakoitavuus ja turvallisuus ovat vaarantuneet (Granfelt & Turunen 2021, 12). Asunnottomuuden poistaminen nähdään mahdollisena ennaltaehkäisyyn panostamalla. Monissa valtakunnallisissa ohjelmissa on asetettu tavoitteeksi asunnottomuuden poistaminen, ja siitä onkin tullut yhteiskunnallisesti arvokas ja tavoiteltava asia. Hallitusohjelmat vuodesta 2008 alkaen ovat työskennelleet asunnottomuuden poistamiseksi ja Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin sopimuksiin asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ja poistamisen osalta. (Kaakinen 2023, 6-8.)

Asunnottomuus on ilmiönä muuttunut monimuotoiseksi ja vaikeasti hahmotettavaksi. Asunnottomuuden riski liittyy yhä enemmän taloudellisiin ongelmiin, velkaantumiseen ja pienituloisuuteen. Tämän seurauksena riski koskee yhä laajempaa osaa väestöstä. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 8.) Asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen valikoitui tämän opinnäytetyön aiheeksi ajankohtaisuutensa, ilmiön muuttumisen sekä työharjoitteluissa ja työelämässä ilmenneiden kehittämistarpeiden myötä. Opinnäytetyö suoritettiin laadullisella tutkimusotteella, jossa aineistona käytettiin erilaisia dokumentteja, ja jotka analysoitiin sisällönanalyysilla. Tavoitteena oli lisätä tietoutta asunnottomuuden ennaltaehkäisystä ja nostaa esiin kehittämistarpeita. Asunnottomuutta ei voida poistaa tai ennaltaehkäistä yksittäisin teoin, vaan työskentely tulee olla suunnitelmallista ja monitahoista (Liukko & Karjalainen 2023, 13).

Suomessa asunnottomuustyötä on tehty pitkäjänteisesti sekä asunnottomuusohjelmien, että asunto ensin –mallin keinoin. Parhailaan on käynnissä ympäristöministeriön ohjelma pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi. Ohjelman toimintakaudeksi on määritelty 1.1.2024- 31.12.2026. (Uusi ohjelma pyrkii poistamaan pitkäaikaisasunnottomuuden 2023.) Ohjelman avulla on tarkoitus vahvistaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä jakaa hyviä käytänteitä. Tarkoituksena on rikkoa hallintorajoja ja luoda ennaltaehkäisyn kokonaisuus, jossa korostuu varhainen tunnistaminen ja riittävän tuen ja palvelun tarjoaminen. (Vahva ja välittävä Suomi 2023, 122-124.) Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus Aran mukaan vuonna 2023 Suomessa oli 3 429 yksin asuvaa asunnottomaa, heistä 1 018 oli pitkäaikaisasunnottomia. (Asunnottomat 2023, 5).

Tämän opinnäytetyön tietoperustan tiedonhaku suoritettiin systemaattisesti hyödyntäen Finnan, Google Scholarin, Julkarin ja Journalin tietokantoja. Hakuja tehtäessä hyödynnettiin erilaisia haku-sanoja, rajauksia, komentoja sekä manuaalista tiedonhakua. Tietoperustaan pyrittiin löytämään vertaisarvioituja julkaisuja tai lähteiden luotettavuus varmistettiin kriittistä harkintaa käyttäen. Tällöin arvioinnissa painotettiin, kuka lähteen on laatinut tai julkaissut, mihin tarkoitukseen ja onko julkaisu objektiivinen. Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat “asunnottomuus”, “asunnottomuuden ennaltaehkäisy”, “asunnottomuusriski”, “asumissosiaalityö”, “asumisneuvonta”.

2 Asunnottomuus Suomessa

2.1 Asunnottomuuden määritelmä

Suomessa käytettävät asunnottomuuden määritelmät mukailevat EU:ssa käytettävää ETHOS Light -luokittelua. Asunnottomaksi määritellään henkilö, jolla ei ole omaa vuokra- tai omistusasuntoa. Asunnoton elää Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus Aran jaottelun mukaisesti asunnon puuttumisen vuoksi joko ulkona, porrashuoneissa, ensisuojoissa, asuntoloissa, majoitusliikkeissä, huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa tai tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona. (Asunnottomat 2023, 4.)

Y-säätiön mukaan Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestö FEANTSA:n kehittämä ETHOS-luokittelu poikkeaa hieman Aran jaottelusta. ETHOS-luokittelu huomioi asunnottomuusilmiön laajasti, jolloin sen mukainen asunnottomuuden ennaltaehkäisykin on helpompaa. ETHOS-luokittelun mukaan asunnottomuus jaotellaan kadulla nukkuviin, ensisuojoissa nukkuviin, asumispalveluita käyttäviin, naisten turvakodeissa asuviin, maahanmuuttajien majoituksissa asuviin, sekä laitoksista vapautuviin. ETHOS-luokittelu huomioi myös asunnottomuusuhan alla asuvat ja puutteellisissa asuinolosuhteissa elävät. Asunnottomuusuhan alla elävän henkilön asuminen on epävarmaa, ja hän voi asua esimerkiksi häätöuhan alla. Puutteellisten olosuhteiden katsotaan liittyvän asuinkelvottomuuteen tai liian ahtaisiin asumisoloihin. (ETHOS – yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot N.d.; Asunnottomuus 2023.)

Aran mukaan pitkäaikaisasunnottomaksi katsotaan henkilö, jonka asunnottomuus on kestänyt vähintään vuoden tai hänellä on ollut toistuvia asunnottomuusjaksoja viimeisen kolmen vuoden aikana. Hänellä on asumista vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma tai asunnottomuus

on pitkittynyt asumisratkaisujen tai tukipalvelujen toimimattomuuden tai puuttumisen vuoksi. Pitkäaikaisasunnottomuuteen liittyy avun ja hoidon tarve. (Asunnottomat 2023, 4.)

Nykyään ilmiöksi on noussut tilastoissa usein näkymättömäksi jäävä piiloasunnottomuus. Piiloasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, joka majoittuu tilapäisesti esimerkiksi vanhempiansa, tuttaviansa tai sukulaisten luona. Taustalla voi olla esimerkiksi asuinkelvoton koti tai väkivallan uhka. Piiloasunnottomuutta ilmenee eniten naisten, nuorten, maahanmuuttajien ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kohdalla. Esimerkiksi maahanmuuttajien kohdalla piiloasunnottomuutta aiheuttaa se, etteivät he tunne Suomen palvelujärjestelmää ja osaa siten hakea tarvitsemaansa tukea. Piiloasunnoton ei välttämättä saa hänelle kuuluvia palveluita ja tilastoihin he päätyvät vain, jos he ovat Kelan tai sosiaalipalveluiden piirissä. Osa piiloasunnottomista ei halua tulla löydetyksi oman turvallisuutensa tai häpeän vuoksi. Piiloasunnottomuus voi altistaa erilaisille hyväksikäytön muodoille. (Asunnottomuus N.d.; Morottaja 2024.)

2.2 Asunnottomuustilanne

Vuonna 2023 Suomessa oli 3 429 yksin asuvaa asunnottomia. Luku sisälsi 1 018 pitkäaikaisasunnottomia ja 2 139 tilapäisesti sukulaisten tai tuttavien luona majoittuvaa. Yksin asuvien asunnottomien määrä oli laskenut 2022 vuodesta 257 henkilöllä, joista pitkäaikaisasunnottomia oli 115. Vuonna 2023 asunnottomia perheitä oli 123, jossa laskua edelliseen vuoteen oli 32 perheen verran. Tilastoissa perheiksi luokitellaan lapsiperheet ja lapsettomat pariskunnat. Asunnottomuuden oli todettu olleen laskusuhdanteinen, ainoastaan maahanmuuttajien asunnottomuus oli lisääntynyt. Asunnottomuus Suomessa keskittyy suuriin kaupunkeihin kuten Helsinkiin, Espooseen, Vantaalle, Tampereelle ja Turkuun. Asunnottomista 43 prosenttia oli pääkaupunkiseudulla. (Asunnottomat 2023, 5, 7, 13-14, 17.)

Tilastot eivät määrällisesti kerro koko totuutta, sillä tilastointiin liittyy epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi piiloasunnottomien tilastointiin liittyy haasteita ja tilastoihin päätyy myös henkilöitä, jotka eivät todellisuudessa ole asunnottomia (Kaakinen 2023, 6.). Myöskään pitkäaikaisasunnottomien määrästä ei pystytä välttämättä tuottamaan kaikissa kunnissa tarkkaa tietoa. Sen tunnistaminen vaatii asunnottoman asumishistorian pidemmän aikavälin selvittämistä, sekä asunnottomuuteen johtaneiden syiden tarkastelua, joten todellinen määrä voi olla tilastoja jonkin verran suurempi. Asunnottomuustilastoja kunnilta keräävä Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus Ara

pitää tuloksia suuntaa antavina, eikä tiedoilla ole Suomen virallisen tilaston (SVT) asemaa. Tilastointia ei ole lainsäädännön tasolla määrätty, jolloin niiden kerääminen perustuu kuntien vapaaehtoisuuteen. (Asunnottomat 2023, 3,6.)

Asunnottomuutta yleisempää on asunnon menettämisen uhka esimerkiksi taloudellisten vaikeuksien takia (Liukko & Karjalainen 2023, 10). Ulosottolaitoksen tilastojen valossa häätöjen määrä on vuosien 2022–2023 aikana kasvanut entisestään. Vuonna 2023 häätöjä laitettiin vireille 8 600 kappaletta. Häätöjen vireille tulossa oli kasvua edelliseen vuoteen 12 prosenttia. Häätöjä tilastoitiin viime vuodelle 4 900 kappaletta, kasvua edelliseen vuoteen oli 13 prosenttia. Häätö peruuntui 3 600 tapauksessa. (Ulosotto Suomessa 2024, 36.) Ylen artikkelin mukaan häätöjen määrä on tammi- ja kesäkuun 2024 aikana kasvanut 18 prosentilla. Kasvun taustalla nähdään olevan Petteri Orpon hallituksen tekemät sosiaaliturvan leikkaukset. (Toivonen 2024.)

2.3 Asunnottomuuden syyt

Saaren (2015) mukaan asunnottomuutta tarkastellaan sosiaalitieteissä viheliäisenä ongelmana, jollaisina pidetään sosiaalisia ongelmia, joiden määrittely on vaikeaa erilaisten näkemysten vuoksi, eikä ongelmaan ole olemassa pysyvää ratkaisua sen monitahoisuuden vuoksi. Asunnottomuuteen tai sen uhkaan liittyvät usein puutteet esimerkiksi yksilön osallisuudessa, toimijuudessa tai psyykkisen tuen tarpeessa. (Karjalainen, Kivipelto, Liukko & Muurinen 2021, 19.) Ilmoniemen (2023, 42–43) tutkimuksessa asunnottomat henkilöt kuvasivat ongelmiansa juurtuvan lapsuuden turvattomuuteen, köyhyyteen, vanhempien väkivaltaisuuteen tai ongelmalliseen päihteidenkäyttöön.

Asunnottomuuden syiden jaottelussa on toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Saaren (2015) mukaan suomalaisten käsitys asunnottomuuden syistä jakautuu neljään luokkaan: rakenteelliset tekijät, terveystekijät, kolhutekijät ja yksilölliset tekijät. Yksittäisenä suurimpana syynä suomalaisten käsityksen mukaan ovat addiktiot. Pysyvää ratkaisua asunnottomuuden ongelmaan on vaikea löytää, sillä se kytkeytyy monimutkaisesti asumis-, työ- ja pääomamarkkinoiden toimintaan, sekä ihmisten elämänhallinnan ongelmiin. (Saari 2015.)

Busch-Geertsema, Edgar, O’Sullivan ja Pleace (2010, 81) kuvaavat ihmisen päätyvän asunnottomaksi rakenteellisten, instituutionaalisten, ihmissuhteiden ja henkilökohtaisten tekijöiden vuoro-

vaikutuksesta. Tähän jaotteluun yhtyvät myös Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer ja Pyykkönen (2019) Asunnottomuusohjelmien arvioinnissa viitatessaan Kostiaisen ja Laakson (2013) teokseen. Rakenteellisia tekijöitä luovat muun muassa köyhyys, työttömyys, asuntomarkkinat, sosiaaliturva ja maahanmuutto. Institutionaalisilla riskeillä tarkoitetaan riittämättömiä ja huonosti koordinoituja palveluita, käytänteitä ja asumista. Käytänteistä esimerkkinä kotiuttaminen ja asumisesta vankilat. Ihmissuhdetta voidaan tarkastella riskitekijänä, tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi parisuhteen päättymisen, kuolema tai väkivaltaiset perhesuhteet. Henkilöstä itsestään lähteviä asunnottomuuden riskitekijöitä ovat muun muassa terveydelliset haasteet, heikko tai puuttuva koulutus ja erilaiset riippuvuudet. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 23.) Maahanmuuttajien asunnottomuutta aiheuttavat muun muassa heikko asema työmarkkinoilla, alhainen tulotaso ja yksityisten vuokra-asuntomarkkinoiden syrjintä (Asunnottomuus N.d.).

Takanen (2023) tutki asunnottomuutta poliittisten vaikutusten näkökulmasta perehtymällä vuosien 1987–2023 hallitusten aikaisiin asuntopoliittisiin ohjelmiin sekä täysistuntojen puheenvuoroihin. Hänen tutkimiansa aineistojen mukaan Suomessa niin asuntopoliitiikka, kuin muut politiikan alat olivat päätöksillään osin aiheuttaneet asunnottomuutta. Epäonnistumista koettiin muun muassa asuntotuotannossa, asumisen tukien kohdentamisessa sekä huono-osaisten elämän kurjistumisena. Valtio oli lisännyt asuntotuotantoa ja säädellyt vuokratasoa, mutta toimenpiteiden ei katsottu olleen riittäviä. Pula asunnoista ja asumisen korkeat kustannukset olivat myös osasyynä asunnottomuuden taustalla. (Takanen 2023, 44, 46.) Poliittisten ratkaisujen vaikutuksista esimerkkinä Kela asettaa rajat kohtuullisille asumiskustannuksille, mihin suurempien paikkakuntien hintatasot eivät useinkaan vastaa. (Karjalainen, Kivipelto, Liukko & Muurinen 2021, 19). Tällöin kasvukeskusten vuokrien hintataso ja kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen pula aiheuttavat riskiä jäädä asunnottomaksi (Asunnottomuus N.d.).

Taloudelliset haasteet ovat yksi merkittävimpiä syitä asunnottomuuden taustalla. Luottotiedottomuus on asunnonsaantia hankaloittava ilmiö. (Karjalainen, Kivipelto, Liukko & Muurinen 2021, 19). Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa vuokra-asunnon hankintaa, eteenkin jos merkinnät koskettavat asumista (Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset N.d.). Suomessa oli vuonna 2023 ulosoton asiakkaana 574 000 velallista, joista 520 000 oli luonnollisia henkilöitä ja 54 000 oikeushenkilövelallisia (Ulosotto Suomessa 2024, 19-20). Suomi tavoittelee EU:n tavoitteen mukaisesti köyhyys- ja syrjäy-

tymisriskissä olevien määrän vähentämistä 100 000 henkilöllä vuodesta 2019 vuoteen 2030 mennessä. Syrjäytymisriskiin liittyy usein ylisukupolvisuus, köyhyys sekä syrjäytymistä aiheuttavien tekijöiden kasautuminen. (Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä 2022, 7, 17.)

3 Asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen

3.1 Ennaltaehkäisyn näkökulmat

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyä voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta: ennen asunnottomuutta, asunnottomuuden aikaisena ja asunnottomuuden jälkeisenä toimintana. Asumisen aikana tapahtuva ennaltaehkäisy on asumisen turvaamista siten, että asunnottomuuden riskeihin puututaan varhaisessa vaiheessa. Asunnottomuuden kohdatessa ehkäisevänä työnä pidetään muun muassa yösijan ja terveydestä huolehtimisen mahdollistamista. Asunnottomuuden jälkeen ennaltaehkäisyllä pyritään tukemaan asiakkaan osallisuutta ja yhteisöön kuuluvuutta, jotta asunnottomuuden uusiutumiselta vältyttäisiin. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 47.) Asunnottomuutta ennen tapahtuva ennaltaehkäisy ”primäärinen ennaltaehkäisy” koskee usein epäsuorasti asunnottomuutta, sillä siinä pyritään puuttumaan asunnottomuuden varhaisiin riskitekijöihin (Wöllenstein, Cuthill, Manrai & Henderson 2023, 358).

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyä voidaan tarkastella laaja-alaisesti asuntotuotannon ja -markkinoiden, asumisen ja arjenhallinnan palveluiden, työllisyyden, henkilön ja perheiden taloudenhallinnan, hyvinvoinnin ja kotoutumisen näkökulmasta. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 48). Ennaltaehkäisyn toisena lähestymistapana on työ, joka kohdistuu asunnottomuuden riskiryhmiin tai asumisen uhkaan. Esimerkkeinä vankilasta vapautuvan henkilön asumisen turvaaminen tai häätöjen ennaltaehkäiseminen. (Dahlmann & Karppinen 2018, 158.) Asunnottomuuden ehkäiseminen edellyttää varhaista tietoa asunnottomuuden riskeistä. Häätöjen estämiseksi tulee olla ennalta suunniteltuja toimenpiteitä, asumisvaihtoehtoja ja riittävää taloudellista ja sosiaalista tukea. (Busch-Geertsema, Edgar, O’Sullivan & Pleace 2010,81.)

3.2 Asumissosiaalityö ennaltaehkäisyn menetelmänä

Asunnottomuustyö käsittää kaikki toimenpiteet, jotka tähtäävät asunnottomuuden vähentämiseen. Tämä sisältää kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamisen, kaupunkien omat strategiat, yksilöllisesti suunnitellun tuen asukkaille heidän kodeissaan sekä etsivän työn kaduilla. Asunnottomuustyö on laaja käsite, jonka alle kuuluu myös asumissosiaalinen työ. (Granfelt 2022, 13-14.)

Asumissosiaalityötä tehdään asunnottomien, asunnottomuusriskissä elävien tai asunnottomuutta kokeneiden parissa. Asumissosiaalityöllä pyritään ennaltaehkäisemään ja poistamaan asunnottomuutta sekä turvaamaan asuminen puuttuen haasteisiin varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on estää asumisen kriisiytyminen. Asumissosiaalityö on käytännön asioiden ja asiakkaan tilanteen selvittelyä ja tukemista, keskeisenä on asunnottomuusriskin tunnistaminen. Asumisohjaus, asumisneuvonta ja kotiin annettavan asumisen tuen työmuodot sisältyvät asumissosiaaliseen työhön. Köyhyydellä ja eriarvoisuudella on suuri merkitys asumisen haasteissa, tämän vuoksi työhön olennaisesti kuuluu rakenteellisten asumisen ja palvelujärjestelmän epäkohtien esiin tuominen ja kehittäminen. (Granfelt 2022, 12-14; Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 61-62.)

Granfelt (2022) kuvaa asumissosiaalityön jakautuvan taloussosiaalista hyvinvointia vahvistavaan, toipumista tukevaan, haittoja vähentävään ja uusia toiminnan mahdollisuuksia lisäävään lähestymistapaan, jotka voivat käytännön asiakastyössä ilmentyä päällekkäisinä. Asumisohjaus keskittyy asumiseen ja arjen hallintaan. Sitä tehdään asiakkaan kanssa vuorovaikutuksessa lähityönä, ja sitä toteutetaan niin yksilö- kuin ryhmäkohtaisissa asumisen muodoissa. (Granfelt 2022, 14-15.) Asumissosiaalinen työ voi parhaimmillaan vastata moneen elämänhallinnalliseen ongelmaan ja hyödyttää yhteiskuntaa kustannusvaikuttavuudellaan. Työntekijöiden osaamista on päivitettävä jatkuvasti, sillä asumiseen ja ihmisten taloudenhallintaan liittyvien ilmiöiden on huomattu olevan muutoksessa. (Karjalainen, Kivipelto, Liukko & Muurinen 2021, 19.) Ilmoniemen (2023, 32-54) mukaan palvelujärjestelmä ei vastaa useinkaan oikea-aikaisesti tuen tarpeisiin.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus Ara määrittelee asumisneuvonnan osaksi asumissosiaalista työtä. Asumisneuvontaa toteutetaan monella tapaa ja eri tahojen järjestämänä, mikä tekee sen

määrittelemisestä haastavaa. Asumisneuvonnan pyrkimyksenä on turvata asumista ja ennaltaehkäistä asunnottomuutta. Asumisneuvoja auttaa asiakkaita asumiseen liittyvissä haasteissa ja ohjauksia tarvittaessa eteenpäin muihin palveluihin. (Viljamaa 2019, 3, 12.)

Lain asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023-2027 keskeisenä tarkoituksena on parantaa asumisneuvonnan saatavuutta ja ehkäistä sen myötä asumisen ongelmia. Asumisneuvonnan on oltava kaikille asukkaille maksutonta ja saatavilla asumismuodosta riippumatta. Laki mahdollistaa kunnille ja kuntayhtymille avustuksia asumisneuvontapalveluihin. Hyväksyttäviin kustannuksiin ja siten asumisneuvonnan sisältöön voidaan katsoa kuuluvaksi taloudenhoitoon, häiriötilanteisiin, asunnon ylläpitoon liittyvä neuvonta ja asumisen turvaaminen muun neuvonnan turvin sekä asiakkaan ohjaaminen tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Avustusta myönnetään myös asumisneuvonnan suunnittelu- ja kehittämistyöhön. (L 1036/2022, 1§, 3§, 4§.)

3.3 Lainsäädännölliset perusteet asunnottomuuden ehkäisemisessä

Suomen perustuslain 19 § mukaan jokaisella on oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään turvaan ja julkisen vallan on edistettävä jokaisen ihmisen oikeutta asuntoon (L 731/1999, 19§). Suomi on myös sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin asunnottomuuden ennaltaehkäisyn ja poistamisen osalta. Suomea sitovat Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, Euroopan sosiaalinen peruskirja sekä Portugalissa allekirjoitettu EU:n julkilausuma. Julkilausumassa tavoitteeksi on määritelty asunnottomuuden poistaminen Euroopasta vuoteen 2030 mennessä. (Kaakinen 2023, 8; Suomi mukana EU:n yhteistyössä asunnottomuuden poistamiseksi – asunnottomuustyöhön haetaan voimaa yhteisellä julkilausumalla 2021.)

Asunnottomien auttamisessa keskeisenä ohjenuorana toimii sosiaalihuoltolaki, jonka mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen. Sosiaalihuoltolain mukaan hyvinvointialueella on velvollisuus järjestää tilapäistä asumista henkilölle, joka tarvitsee kiireellistä apua asumisensa järjestämisessä. Tuettua asumista järjestetään henkilölle, jolla on tarve sosiaalihuoltoon itsenäisen asumisen onnistumiseksi. Yhteisöllinen asuminen on asumista esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä, jossa on sosiaalista kanssakäymistä tarjolla. Yhteisöllistä asumista on perusteltua järjestää, jos henkilön toimintakyky on alentunut esimerkiksi korkean iän tai vamman seurauksena. Ympäri vuorokautinen palveluasuminen on hoivakodissa tai vastaavassa

asumisyksikössä asumista, jossa vuorokaudenajasta riippumatta on tarjolla yksilöllisen tarpeen mukainen hoito ja huolenpito. Sosiaalihuoltolaki myös edellyttää monialaista yhteistyötä asiakkaan palvelun tarpeiden mukaan. (L 1301/2014, 11, 14, 21, 21a-c, 41§.)

Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014, 9§) mainitaan positiivinen erityiskohtelu, jonka avulla voidaan turvata yhdenvertaisuuden toteutuminen tai edistää syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäisemistä. Yhdenvertaisuuden toteutuminen voi esimerkiksi tarkoittaa asunnottomien ihmisten tarpeiden huomioimista (Kaakinen 2023, 8-9).

Laki asunto-olojen kehittämistä (919/1985, 5§) velvoittaa kuntia tekemään toimenpiteitä asunto-olojen kehittämiseksi erityisesti asunnottomien ja puutteellisesti asuvien asumisolojen parantamiseksi. Lain avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi (1281/2004, 2§) tavoitteena on parantaa erityisryhmien asumisoloja huomioimalla heidän asumistarpeensa vuokra-asuntotarjonnassa ja mahdollistaa asuminen kohtuullisin asumiskustannuksin.

Lain yleisestä asumistuesta (938/2014) tarkoituksena on alentaa asumismenoja asumistuen muodossa. Asumistukea myönnetään vuokra-, asumisoikeus- tai omistusasunnon asumismenoihin. Asunnolta edellytetään asuinkuntoisuutta ja sen tulee käyttötarkoitukseltaan olla asumiseen ja vakituiseen asuinkäyttöön rakennettu. Asumismenoiksi huomioidaan vuokra-asunnossa vuokra, vesi- ja lämmityskustannukset. Omistusasunnon asumismenoja ovat hoito- ja rahoitusmenot ja osakeasunnon vastike, vesi- ja lämmityskustannukset. Laissa määritellään asumisen enimmäiskustannukset. Asumistuki maksetaan joko asukkaalle tai valtuutuksella vuokranantajalle. Mikäli vuokranmaksu on kahden peräkkäisen kuukauden osalta jätetty maksamatta kokonaan tai osittain, voi Kansaneläkelaitos maksaa asumistuen suoraan vuokranantajalle ilman hakijan suostumusta.

1.1.2025 tulee voimaan lakimuutos, jonka mukaan asumistukea ei ole mahdollista saada omistusasuntoon, myös hyväksyttäviin asumismenoihin tulee muutoksia. (L 938/2014 1, 7, 9, 10, 25 §.)

Eläkkeellä olevan henkilön asumistuki määräytyy lain eläkkeensaajan asumistuesta mukaan (L 157/2007).

Laki toimeentulotuesta (1412/1997) kertoo toimeentulotuen olevan viimesijainen etuus, jonka tarkoituksena on turvata välttämätön toimeentulo ja itsenäinen selviytyminen. Perustoimeentulotussa perusosalla katettavia menoja ovat muun muassa ravinto, vaate ja vähäiset terveydenhuollon

kustannukset. Kohtuulliset asumismenot ja muut terveydenhuollon menot huomioidaan muina perusmenoina. Täydentävä toimeentulotuki varmistaa toimeentulon ja itsenäisen suoriutumisen erityisten tarpeiden tai olosuhteiden vuoksi. Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisestä päättää hyvinvointialueet ja sitä voidaan myöntää muun muassa asumisen turvaamiseksi, vaikean taloudellisen tilanteen lieventämiseksi. (L 1412/1997 1, 7, 7a-c, 8 §.)

3.4 Asunnottomuuden kustannusvaikutukset

Burtin, Pearsonin ja Montgomeryn (2007) mukaan huonosti kohdennetut asunnottomuuden ennaltaehkäisykeinot tulevat yhteiskunnalle kalliiksi resurssien tuhlauksen ja tehottomuutensa vuoksi. Tehokkailla ennaltaehkäisyn keinoilla voitaisiin estää henkilön päätyminen asunnottomaksi. Tehokkuus vaatisi toimien kohdentamista oikein niin, että ne kohdistuvat vain ihmisiin, jotka todennäköisimmin joutuisivat asunnottomiksi ilman tukitoimia. (Burt, Pearson & Montgomery 2007, 216.)

Kansainvälisten tutkimusten mukaan asunnottomuuden poistaminen on taloudellisesti perusteltua (Kaakinen 2023, 9). Suomessa tämä todettiin Tampereen teknillisen yliopiston, Jyväskylän yliopiston ja Kaupunkitutkimuksen yhteistyönä toteutetussa tutkimuksessa asunnottomuuden poistamisen kustannusvaikuttavuusarvioinnissa vuonna 2011. Tutkimuksen arvion mukaan asunnottoman henkilön asumisen ja tuen järjestämisellä säästetään noin 15 000 euroa vuodessa henkilöä kohden. (Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset 2011, 113.) Tutkimustulosta pidetään minimiarviona, sillä laskennassa ei ole huomioitu asunnottomuuden vaikutusta elinikään ja verotulojen menetykseen. Laskelmassa tulisi myös ottaa huomioon asumisen järjestymisen myötä mahdollinen tuen tarpeen vähentyminen ja palaaminen työelämään. Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia kansainvälisiin tutkimuksiin nähden. (Kaakinen 2023, 9.)

Kustannustehokkain tapa on asunnottomuuden ennaltaehkäisy. Ennaltaehkäisemällä arvioidaan säästettävän 17 000-52 000 euroa vuodessa henkilöä kohden. Kustannusvaihtelu selittyy elämäntilanteiden ja käytettyjen palveluiden mukaan. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 55-56.) Aran selvityksen mukaan häätöjen kustannukset vuokranantajille vaihtelevat 1 600-21 400 euron välillä, selvityksen ulkopuolelle jätettiin yhteiskunnalliset kustannukset, joiden koettiin olevan

edellä mainittuja huomattavasti suuremmat. Häädöt tapahtuvat usein kunnan omistamasta tuesta asuntokannasta, jolloin kustannusten jaotteleminen vuokranantajan ja yhteiskunnan välillä on mahdotonta. (Aihinen, Kortelainen, Luomala, Oosi & Pekkala 2023, 24-25.)

Asunnottomuus lisää myös sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia. Epäterveellinen ympäristö altistaa esimerkiksi erilaisille infektiosairauksille ja väkivallalle. Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia nostaa myös jalkautuva työ asunnottomien pariin sekä selvitystyön laajuus. Asunnottomuus nähdään kierteenä, jossa palveluiden tarve on runsasta. (Häkkinen, Laukkonen, Nguye, Holster & Kapiainen 2022, 20-21.) Helsingin terveystalouden käyttöä kartoitettaessa on havaittu asunnottomien käyvän lääkärin vastaanotolla kaksinkertaisesti ja päivystyksessä kuusinkertaisesti koko Suomen väestöön nähden. Päivystyskäyntejä Helsingissä asuviin nähden oli 16-kertaisesti. (Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset 2011, 37.) Asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja poistamisen kustannusten arvioimiseen liittyy monia haasteita, huomioitavaa kuitenkin on, että niin inhimillisestä kuin taloudellisesta näkökulmasta katsottuna työ on arvokasta ja merkityksellistä.

3.5 Asunnottomuuden vaikutus koettuun sosiaaliseen eriarvoisuuteen

Valtioneuvoston laatiman sisäisen turvallisuuden selonteon mukaan turvallisuusongelmia ehkäistään puuttamalla juurisyyihin. Henkilökohtaiseen sisäisen turvallisuuden kokemukseen vaikuttavat henkilön ominaisuudet, ympäröivät olosuhteet ja koetut kokemukset. (Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta 2021, 8, 10). Suomessa sosiaaliset ongelmat kasautuvat haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Vaikuttavin taustatekijä turvallisuuden eriarvoisuudessa on köyhyys- ja syrjäytymisriski. Asunnottomuus nähdään äärimmäisenä syrjäytymisen muotona ja tästäkin syystä asunnottomuuden poistaminen on merkityksellistä ja tavoiteltavaa yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähentämiseksi. (Kaakinen 2023, 9.)

Ilmoniemen (2023) tutkimuksessa asunnottomuutta kokeneet henkilöt olivat kuvanneet asunnottomuuden mukanaan tuomaa epävarmuutta ja turvattomuutta, joka voi pahimmillaan olla hyvin traumatisoivaa. Haastatteluissa oli noussut esiin erilaisia väkivallan muotoja, ystävien kuolemia, hyväksikäyttöä, kuoleman uhkaa sekä itsetuhoisuutta. Epätietoisuus toimeentulon määrästä tai saapumisen ajankohdasta ja yöpaikan puuttuminen koettiin stressaavaksi. Yöpaikan järjestyessä

he kokivat puutteita yksityisyydessään ja autonomiassaan. Asunnottomuutta kokeneilla oli vaikeuksia luottaa ihmisiin, työntekijöihin ja heidän pysyvyyteensä sekä palveluverkoston. Luottamus asioiden hoitoon ja järjestymiseen oli murentunut. Asunnoton henkilö ei myöskään halua erottua ulkoiselta olemukseltaan, sillä erottuessaan hän saa osakseen vihamielisiä katseita, moraalista arviointia ja pelkkä hänen paikallaolemisensa kyseenalaistetaan. Asunnottomat kuvaavat elämäänsä jokapäiväiseksi selviytymiseksi. (Ilmoniemi 2023, 43-47.)

4 Asunnottomuustyö Suomessa

Asunnottomuus ilmiönä nousi Suomessa julkiseen keskusteluun 1970-luvulla. Y-Säätiö perustettiin vuonna 1985 ratkaisemaan asunnottomuutta ja asuntopulaa. 1980-luvulla avattiin ensimmäiset asunnottomille suunnatut päiväkeskukset. 1990-luvun mielenterveyspalveluiden rakenteellisen muutoksen myötä laitosasuminen korvattiin kotiin vietävien palveluiden turvin. Asunnottomuutta lähdettiin ratkaisemaan asumisen ja asunnottomuuspolitiikan kautta. Valtio ohjasi toimintaa, määritteli vastuita ja ohjausmenetelmiä. (Asunnottomuus 2023.)

Suomessa asunnottomuustyö on vuodesta 2008 alkaen pohjautunut Asunto ensin -malliin (Asunnottomuus 2023). Asunto ensin -mallissa asunto nähdään ihmisen perusoikeutena. Päihteettömyys tai päihteiden käytön hallinta ei saa olla asunnon saamisen esteenä. Mallin mukaan asumisen turvaaminen tukipalvelumuotoineen oli aiemmin kuntien ja nykyisin hyvinvointialueen vastuulla. Asiakkaalle tulee mahdollistaa valinnanvapaus sekä asunnon että palveluiden osalta. Asunto ensin -mallissa asumisen turvaaminen nähdään ensisijaisena edesauttaen elämäntilanteen tai -hallinnan haasteiden ratkaisemista. (Granfelt 2022, 9-10.) Kansainvälisen katsauksen mukaan asunto ensin -mallin toimivuus riippuu kriisi-interventiosta, kohtuuhintaisten asuntojen saatavuudesta, sosiaaliturvasta ja joustavista tukipalveluista (Busch-Geertsema, Edgar, O'Sullivan & Pleace 2010,80).

Suomessa on toteutettu useita eri asunnottomuusohjelmia näistä ehkä merkittävimpiä ovat olleet PAAVO I (2008-2011), PAAVO II (2012-2015) ja AUNE (2016-2019). PAAVO-ohjelmien tavoitteena oli pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen ja AUNE ohjelman kohdalla keskityttiin ennaltaehkäisyteemoihin. Ohjelmat ovat vahvasti pohjautuneet Asunto ensin -malliin. (Granfelt 2022, 9.) PAAVO 1 asunnottomuusohjelma toteutettiin suurimmissa asunnottomuuskaupungeissa. Ohjel-

man myötä esiin nousi tarve kehittää kevyempää tukea, hajautettua asumista tarvittavine tukipalveluineen sekä kehittää päihdekuntoutusta. PAAVO II ohjelman aikana laadittiin toimintasuunnitelma pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi. Suunnitelma piti sisällään muun muassa ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, kohdennettuja asumisratkaisuja ja tuen tarpeita. AUNE-ohjelmassa asunnottomuuden ehkäisyä ja uusiutumista tarkasteltiin muun muassa asuntotuotannon, vuokramarkkinoiden, asumista tukevien palveluiden, työllisyyden, taloudenhallinnan ja kotoutumisen näkökulmasta. Keskeisenä teemana nostettiin esiin asunnottomuuden riskien varhainen tunnistaminen ja asumisen turvaaminen. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 11, 43.)

Vuodesta 2008 alkaen jokainen hallitus on työskennellyt asunnottomuuden poistamiseksi (Kaakinen 2023,7). Sanna Marinin hallitus asetti tavoitteeksi puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 ja poistaa vuoteen 2027 mennessä Asunto ensin -mallia hyödyntäen sekä parantamalla asumisneuvonnan saatavuutta ja ennaltaehkäisyä. Erityistä huomiota tuli kiinnittää nuorten ja maahanmuuttajien tilanteeseen. Tavoitteen myötä hallitus käynnisti asunnottomuuden yhteistyöohjelman vuosille 2020-2022 palveluntuottajien ja järjestöjen sekä kaupunkien kanssa, joissa esiintyi eniten asunnottomuutta. Tavoitteen saavuttamiseksi luotiin laki asumisneuvonnasta ja kehitettiin asunnottomuuteen liittyvää tilastointia, joka tuottaisi tietoutta asunnottomien määrän lisäksi, asunnottomuuteen johtaneista poluista ja taustatekijöistä. (Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta 2019, 55.) Yhteistyöohjelman tavoitteena oli lisätä kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen tarjontaa asunnottomille kasvukeskuksissa, vahvistaa asunnottomuustyötä peruspalveluissa, parantaa asumisneuvonnan saatavuutta ja vakiinnuttaa eri toimijoiden yhteistyötä (Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä 2020).

Petteri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä. Hallitusohjelman mukaan yhteiskunnan tukia ja toimenpiteitä tullaan kohdistamaan asunnottomuuden poistamiseen sekä asumisen turvaamiseen heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden osalta. Tämä tarkoittaa muun muassa asumistuen uudistusta, jonka avulla asumistuki kohdentuisi sitä eniten tarvitseville. Yhteiskunnan tukemat vuokra-asunnot tulisi kohdentaa pienituloisille ja henkilöille, joilla on haasteita löytää asuntoa vapailta vuokramarkkinoilta. Hallituksen ohjelmassa painotetaan ympäristöministeriön ja Asumisen rahoitus- ja kehittä-

miskeskus Aran vastuuta sekä korostetaan nuorten huomioimista asunnottomuusongelman ratkaisemiseksi. Hallitusohjelmassa todetaan asunnottomuuden ennaltaehkäisyn edellyttävän, että asumis-, talous- ja velkaneuvontaa sekä päihde- ja mielenterveyspalveluita on riittävästi saatavilla. Myös asunnottomuutta kokeneiden työllistymistä aiotaan parantaa. (Vahva ja välittävä Suomi 2023, 122-124.)

Ympäristöministeriö on käynnistänyt ohjelman pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. Ohjelman toimintakaudeksi on määritelty 1.1.2024- 31.12.2026. (Ohjelma pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä 2023.) Ohjelman tarkoitus vahvistaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä jakaa hyviä käytänteitä. Tarkoituksena on rikkoa hallintorajoja ja luoda ennaltaehkäisyn kokonaisuus, jossa korostuu varhainen tunnistaminen ja riittävän tuen ja palvelun tarjoaminen. (Vahva ja välittävä Suomi 2023, 122-124.) Käytännössä tämä toteutetaan vahvistamalla valtion, kaupunkien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä ja luomalla yhteisiä toimintamalleja ja käytänteitä. Ohjelman tavoitteena on myös parantaa kuntien ja hyvinvointialueiden välistä toimintaa kehittämällä laaja-alaisia yhteistyöverkostoja ja laatimalla yhteinen toimeenpanosuunnitelma. Lisäksi ohjelman tavoitteena on turvata kohtuuhintaisten valtion tukemien asuntojen saatavuus ja turvata tuetun asumisen palvelut. (Ohjelma pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä 2023.)

5 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys

Asunnottomuuden ehkäiseminen on tärkeää yhteiskunnallisesti ja yksilön näkökulmasta tarkasteltuna. Asunnottomuuden ehkäisyssä on suuri merkitys palveluiden oikea-aikaisuudella, palvelujärjestelmän ja yhteistyön toimivuudella sekä kuinka vastataan asunnottomuuden uhkaa kokevien henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin. Opinnäytetyössä tarkasteltiin asunnottomuuden ehkäisyä ennen asunnottomuutta tapahtuvan ehkäisyn näkökulmasta. Työn tarkoituksena oli jäsenellä kuvaa, millaista asunnottomuuden ehkäistävää työtä Suomessa tehdään julkisella sektorilla ja miksi asunnottomuuden ehkäiseminen nähdään merkityksellisenä.

Opinnäytetyöllä tavoiteltiin kokonaisuutta, joka tukisi eri toimijoiden osaamista asunnottomuustyöstä, sekä tukisi päätöksiä tekeviä tahoja. Etenkin terveydenhuollossa ja sosiaaalialalla työskentelevien olisi tärkeää tunnistaa palvelujärjestelmän mahdollisuudet asunnottomuuden ehkäisyssä ja

tunnistaa asumiseen liittyviä riskitekijöitä. Tavoitteena oli myös tuoda esiin asunnottomuustyön kehittämistarpeita.

Tutkimuskysymys on:

"Millä tavoin asunnottomuuden ennaltaehkäisy näyttäytyy julkisten asiakirjojen valossa?"

6 Toteutus

Opinnäytetyössä tarkasteltiin asunnottomuuden ennaltaehkäisyä laadullisen tutkimuksen, dokumenttianalyysin, ja sitä syventävän sisällönanalyysin keinoin. Valituilla menetelmillä pyrittiin saavuttamaan mahdollisimman laaja-alainen näkökulma tutkimuskysymykseen.

6.1 Dokumenttianalyysi laadullisen tutkimuksen menetelmänä

Laadullisessa tutkimuksessa on käytettävissä lukuisia eri menetelmiä, joiden avulla pyritään saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. Eri menetelmillä on yhteneväisenä piirteenä induktiivisuus, jolloin päätelmiä tehdään aineistopohjaisesti. Usein puhutaan aineistolähtöisyydestä. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on niin sanottu vuoropuhelu teorian ja aineiston välillä. Teoriaa ei kuitenkaan nähdä lähtökohtana vaan apuvälineenä eri laadullisen tutkimuksen vaiheissa. (Juuti & Puusa 2020, 9-10.)

Laadullinen tutkimus kohdistuu usein yhteiskunnallisesti ajankohtaiseen aiheeseen. Tällöin tutkimuksen kohteena olevan ilmiön määritelmän voi tehdä monin tavoin, ja määrittelyillä voidaan nähdä olevan seurauksia ilmiön kohteena olevien ihmisten elämään. Laadullista tutkimusta voisi kuvata analyysivetoiseksi, sillä aineistoa tarkastellaan tutkijan valitsemasta näkökulmasta. (Juhila 2021.)

Opinnäytetyö toteutettiin dokumenttianalyysin keinoin, mikä mahdollisti ajankohtaisimpien dokumenttien ja raporttien käytön asunnottomuuden ehkäisyyn liittyen. Dokumenttianalyysillä on tavoitteena luoda mahdollisimman tarkka kuvaus tutkittavasta aiheesta analysoimalla aiheesta löytyviä erilaisia dokumentteja, kuten esimerkiksi lehtiartikkeleita, muistioita ja raportteja.

Dokumenttianalyysiin kuuluu materiaalin järjestelmällinen analysointi ja koostaminen selkeäksi

sanalliseksi kokonaisuudeksi. Informaatioarvon lisääminen on keskeinen ajatus dokumenttianalyysin ja sitä syventävän sisällönanalyysin taustalla. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 136-145.)

Dokumenttianalyysia käytettäessä huomioidaan lähdekriittisyys. Kuka aineiston on laatinut ja mihin tarkoitukseen? Millaista informaatiota aineisto antaa suhteessa tutkimusaiheeseen tai tutkimuskysymykseen? Huomioitavaa on aineiston riittävä laajuus ja tutkimuksen toistettavuus. Dokumenttianalyysi mahdollistaa primääri-, sekundääri- ja tertiäärilähteiden käytön. (Anttila 1998, 278-279.)

6.2 Aineiston keruu

Hyvinvointialueiden käynnistymisen myötä palvelujärjestelmää on uudistettu ja sen myötä asunnottomuustyö on murroksessa vastuineen. Tämän vuoksi aineistoksi valittiin erilaiset julkaisut, selonteot ja raportit valtion virastotasolta, jotta nähtäisiin yleiset linjaukset ja tavoitteet. Analysoitavaksi aineistoksi valittiin verkkojulkaisuna saatavilla olevia Ympäristöministeriön, Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskuksen Aran, sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, selontekoja ja raportteja, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen. Ympäristöministeriö ja Ara ovat merkittävimpiä asunnottomuustoimijoita Suomessa. Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos valikoitui mukaan, sillä virastolla on keskeinen merkitys ihmisten hyvinvoinnin turvaamisessa ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemisessä ja laadukkaan tutkimustietouden tuottajana.

Hakutoiminnat suoritettiin toimijoiden omien verkkosivujen kautta. Aineiston tuli olla julkaistu suomen tai englannin kielellä ja olla vapaasti hyödynnettävissä. Aineiston valmistusvuodeksi rajattiin 2019–2024, sillä asunnottomuus ilmiönä on muuttunut rajusti viimeisten vuosien aikana ja ennaltaehkäisyn merkitys on korostunut. Taulukossa 1 on kuvattu aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Taulukko 1 Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Julkaisu	Valtion viraston tekemä tai tilaama julkaisu	Muu kuin valtion tekemä tai tilaama julkaisu
Aineiston lähde	ym.fi, ara.fi, valtioneuvosto.fi, thl.fi	Muut kuin valtion virastojen aineistot
Aineiston muoto	Tiedotteet, raportit, selonteot	Muut kuin sisäänottokriteerit
Vuosi	2019 alkaen	Aiemmin kuin 2019 julkaistut
Aihe	Asunnottomuuden ehkäisy, asunnottomuussosiaalityö, asumisneuvonta, asunnottomuuden uhka, asunnottomuusriski, asuntotuotanto	Ei sisällä otsikkotasolla sisäänottokriteerit täyttäviä aiheita
Kieli	Suomi, englanti	Muut kielet
Saatavilla	Verkkojulkaisuna	Ei verkkojulkaisuna

Hakutoimintojen myötä löytyneet aineistot selattiin läpi silmäillen otsikko- ja sisältötasolla tutkimuskysymyksen pohjalta. Osa aineistosta jätettiin pois, sillä ne olivat tiivistelmiä muista aineistoista ja syventävä tieto jäi puuttumaan. Valikoidut aineistot tarkasteltiin väliotsikoineen, ja valittiin ne osiot, jotka otsikkotasolla vastasivat tutkimuskysymykseen. Näin aineisto pysyi hallittavana ja tutkimus sosiaalialalle sopivana.

Analysoitavaksi aineistoksi valikoitui seitsemän eri julkaisua, selontekoa tai raporttia, yhteensä 460 sivua. Analysoitava aineisto kirjoittajineen on taulukoitu Liitteessä 1 Analysoitava aineisto. Aineisto koostui seuraavista julkaisuista:

- Asunnottomuusohjelmien arviointi - Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen (2019). Julkaisussa arvioidaan pitkäaikaisasunnottomuuden ohjelmia PAAVO I ja PAAVO II sekä asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE:n toteutusta ja vaikuttavuutta.
- Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028 (2020). Selonteossa asuntopoliitikalle luodaan tavoitteita ja toimintaperiaatteita ja laaditaan asuntopoliitiikan tulevaisuuden suuntaa.
- Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointi (2023). Julkaisussa arvioidaan ympäristöministeriön vuosina 2020–2022 koordinoiman asunnottomuuden yhteistyöohjelman tuloksia.
- KOTIIN Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä (2023). Raportissa avataan keinoja asunnottomuuden poistamiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi.
- Asunnottomuustyön ytimessä Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeiden loppuraportti (2023). Raportti käsittelee ympäristöministeriön käynnistämää yhteistyöohjelmaa vuosille 2020–2022 sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämisen osalta.
- Asumisneuvonta Suomessa 2023 (2024). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportti selvittää asumisneuvonnan tilaa Suomessa.
- Julkisesti tuetun asuntotuotannon merkitys ja kehittäminen 2020-luvulla (2024). Julkaisu tarkastelee julkisesti tuettua asuntokantaa ja antaa asumispoliittisia suosituksia.

Teoriaosuudessa ja analysoitavassa aineistossa on osin samoja lähteitä. Tietoperustan ulkopuolelle jätetyissä lähteissä viitattiin analysoitavaksi valikoituihin aineistoihin. Opinnäytetyössä on haluttu hyödyntää alkuperäisiä lähteitä ja tämän vuoksi tietoperustaan päätyi osin samoja aineistoja. Tietoperustassa ja analysointivaiheessa teoksia on lähestytty eri näkökulmista.

6.3 Sisällönanalyysi

Sarajärven ja Tuomen mukaan (2018) sisällönanalyysi sopii hyvin dokumenttien analysointiin, sillä sitä voidaan käyttää systemaattisesti ja objektiivisesti strukturoimattomaankin aineistoon. Sisällönanalyysi on käytetyimpiä laadullisen tutkimuksen analysoinnin muotoja. Sisällönanalyysi mahdollistaa aineiston tarkastelemisen laaja-alaisesti, jossa yhdistyy aineisto- ja teorialähtöisyys. Sen lähtökohtana on saadun informaation tulkinta ja päätelmät, joiden kautta muodostuu ilmiön käsitteellinen näkemys. Analyysivaiheeseen tulee paneutua huolellisesti, jotta voitaisiin luoda uusia näkökulmia teoriaan ja tuottaa uutta tietoutta. Analyysivaiheessa tutkijan omilla tulkinnoilla on suuri rooli. Keskeistä on menetelmän kuvaus ja jäljitettävyyys. (Puusa 2020, 142, 144.) Sisällönanalyysin avulla kerätty aineisto järjestellään, jotta johtopäätösten teko aineistosta on mahdollista. Aineistosta etsitään sisällönanalyysissa tekstin merkityksiä, jolloin tutkittavasta ilmiöstä on mahdollista työstää tiivistetty kuvaus. (Sarajärvi & Tuomi 2018.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin alkuvaiheessa on tarkoituksena löytää valitusta aineistosta tutkimukselle olennaiset informaatiot. Aineistoa pelkistetään aineiston pilkkomisen tai tiivistämisen keinoin. Aineistosta kerätään kaikki tutkimustehtävää kuvaavat alkuperäisilmaukset ja pelkistetyt ilmaukset, ja ne listataan. Tätä vaihetta kutsutaan aineiston redusoinniksi. Redusoinnin jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään. Aineisto jaetaan siinä luokkiin samankaltaisuuksien tai eroavaisuuksien perusteella. Ryhmittelyn avulla aineistoa tiivistetään, sillä yksittäiset kuvaukset sisällytetään yleisempiin käsitteisiin ja alaluokkia yhdistellään niin, että muodostuu yläluokkia ja lopulta pääluokkia, joiden yhdistelmänä on tutkimustehtävän muodostama yhdistävä luokka. Klusteroinnin jälkeen aineisto abstrahoidaan eli käsitteellistetään. Tutkimukseen valikoidut ilmaukset muovataan teoreettisiksi käsitteiksi ja johtopäätöksiksi. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa aineisto siis pelkistetään ja olennaiset käsitteet yhdistellään niin, että lopulta löydetään vastaus tutkimustehtävään. (Sarajärvi & Tuomi 2018.)

Valittuun aineistoon perehdyttiin huolellisesti. Lukemisen myötä kustakin aineistosta laadittiin taulukot, joihin nostettiin lauseita tai katkelmia liittyen tutkimusaiheeseen ja -kysymykseen. Taulukoihin pelkistettiin alkuperäisilmaukset ja jäseneltiin yleisempiin käsitteisiin ja lopulta pääluokkiin. Pääluokkien avulla syntyi tutkimuksen tulosten lopullinen jäsentely, eli valikoidut ilmaisut käsitteellistettiin ja muovattiin tutkimuksen tuloksiksi ja johtopäätöksiksi. Sisällönanalyysista löytyy esimerkki taulukko Liite 2 Sisällön analysointi.

Sisällönanalyysin myötä muodostui aluksi viisi pääluokkaa. Aineistoista tehtyjä taulukoita tarkastelemalla nämä viisi yhdisteltiin niin, että lopulta muodostui kolme pääluokkaa, joiden mukaan tulososio on jaettu otsikoihin: Lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä, Ennaltaehkäisevät palvelut ja interventiot, sekä Haasteet ja kehittämistarpeet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Seuraavassa pääluvussa tutkimuksen tulokset esitellään tutkimuskysymykseen muodostuneiden pääluokkien avulla. Tuloksia peilataan tietoperustaan Johtopäätökset -osiossa.

7 Tulokset

7.1 Lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä

Asuntopolitiikka

Asuntopolitiikalla on merkittävä vaikutus asunnottomuuden ehkäisemisessä ja poistamisessa. Asuntopolitiikan keskeisin tavoite pohjautuu perustuslain 19§, jonka mukaan ”Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.” Asuntopolitiikkaa toteutettaessa tehdään yhteistyötä eri hallintoalojen ja politiikkasektoreiden kanssa. Yhteistyö on merkityksellistä, sillä eri politiikkasektoreiden ratkaisut vaikuttavat toisiinsa, esimerkiksi sosiaaliturvan vaikutus asumiseen. Asuntopolitiikka on pitkäjänteistä työtä, jossa ennakoivilla huomioitaan pitkän ajan muutostekijät, kuten kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen. Pitkäjänteisellä työllä asuntomarkkinat pystyvät reagoimaan muutoksiin ja vastaamaan erilaisiin asumisen tarpeisiin. (Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028 2020, 4-7.)

Asuntopolitiikan tarkoituksena on lisätä yhdenvertaisuutta ja vähentää asumisen eriarvoisuutta vaikuttaen Suomen asuntomarkkinoihin. Pyrkimyksenä on vakaa hintakehitys, joka ehkäisee kotitalouksien velkaantumista asumisen vuoksi. Asuntopolitiikan myötä asuntotarjonnan tulisi tukea työmarkkinoiden toimivuutta ja alueiden elinvoimaisuutta. Asuntopolitiikka voi vaikuttaa asumismarkkinoihin sääntelyn keinoin. Tällöin tarkoituksena on lievittää markkinoiden negatiivisia vaikutuksia ja mahdollistaa asumisen ratkaisuja henkilöille, joiden omatoiminen asumisen järjestäminen ei ole mahdollista. (Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028 2020, 4-7.) Asuntopolitiikan keskeisiä toimia ovat pienituloisille suunnatut asumis- ja toimeentulotuki sekä tuettu asuntotuotanto. Asumistukea on vuonna 2024 heikennetty, minkä myötä sen määrä on laskenut lähes kaikilta tuen saajilta. (Lahtinen, Eerola, Kuronen & Ruonavaara 2024, 9, 42).

Suomessa asuntopolitiikan päävastuu on ympäristöministeriöllä, joka hallinnoi asunnottomuustyötä ja -ohjelmia yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriö tukee asumista asumistukien ja valtiovarainministeriön verotukien avulla sekä kehittää osaltaan palvelujärjestelmää. Sosiaalihuollon palvelujärjestelmän toimivuudella on vahva yhteys asumiseen ja sen uhkiin. Kuntien tehtävänä on huolehtia asuntopolitiikasta paikallisella tasolla. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 36-37.) Valtion asuntopolitiikan toimeenpanosta vastaa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus Ara (Lahtinen, Eerola, Kuronen & Ruonavaara 2024, 21).

Kohtuuhintaisten ja valtion tukemien asuntojen osalta julkiset asiakirjat korostavat kohtuuhintaisen asuntotarjonnan merkitystä asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Pitkäsen, Koramon, Valtakarin ja Mäen (2023) mukaan kaupunkien osallistuminen asunto-ohjelmiin on mahdollistanut laaja-alaisen toimeenpanon ja vaikuttavuuden. Niiden myötä kaupungit ovat pyrkineet lisäämään kohtuuhintaista asuntokantaa, millä on ollut vaikutusta asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 66-67.) Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021-2028 (2020, 9) korostaa, että valtion tuki asuntotuotantoon täydentää markkinaehtoista asuntotarjontaa, tasapainottaa suhdannetilannetta ja ennaltaehkäisee segregatiota.

Asumissegregaation ehkäisemistä pidetään tärkeänä asunnottomuutta ennaltaehkäisevänä tekijänä. Asumissegregaatio nähdään kielteisenä asiana siksi, että sen myötä huono-osaisuus keskittyy

tiettyihin asuinalueisiin, jolloin niiden asumisyhteisöt, palvelujärjestelmät ja kuntataloudet kuormittuvat. Ara-asuntojen asukasvalinnan keinoin pyritään asukasrakenteen monipuolisuuteen ja asuinalueen sosiaaliseen tasapainoon. Segregaation pohjimmaisena syynä nähdään taloudellisten resurssien epätasainen jakautuminen, johon on mahdollista puuttua poliittisten päätösten avulla. (Lahtinen, Eerola, Kuronen & Ruonavaara 2024, 43-46.) Lahtinen, Eerola, Kuronen ja Ruonavaara viittaavat Andersonin, Bråmånin ja Holmqvistin (2010) teokseen, jonka mukaan hallinnollisten päätösten avulla voidaan hajasijoittaa asukkaita siten, ettei väestöryhmäkeskittymiä pääse syntyämään. Esimerkkinä he nostavat turvapaikanhakijoiden sijoittamisen ympäri Suomea. (Lahtinen, Eerola, Kuronen & Ruonavaara 2024, 45.)

Segregaation vähentämiseksi asuinalueilla hyödynnetään sosiaalista sekoittamista, millä tarkoitetaan asuinalueen monimuotoisuutta hallintamodoiltaan ja asuntotyypeiltään. Tämä luo pohjan erilaisten ihmisten asumiselle alueella, muokaten samalla alueen sosiaalista rakennetta. Segregatiopolitiikassa voidaan myös hyödyntää paikallisia interventioita, joiden tarkoituksena on kohentaa alueen asuntokantaa, ympäristöä, palveluita ja luoda puitteita asukasosallisuudelle. (Lahtinen, Eerola, Kuronen & Ruonavaara 2024, 46.) Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028 korostaa segregaation ehkäisyssä poikkihallinnollista yhteistyötä. Ohjelmassa korostetaan tasapainoisten asuntomarkkinoiden lisäksi pureutumista segregaation juurisyihin kuten koulutukseen, työllisyyteen ja palveluiden saatavuuteen. Kehittämisohjelmassa todetaan valtion tukeman asuntotuotannon tukevan markkinaehtoista asuntotarjontaa, ehkäisten samalla segregatiota ja tasaten markkinasuhteita. (Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028 2020, 9, 12.)

Lahtinen, Eerola, Kuronen ja Ruonavaara (2024) viittaavat Allen, Benjaminsen, O'Sullivan ja Pleace (2020) tutkimukseen, jossa on vertailtu Suomen, Tanskan ja Irlannin asunnottomuuspolitiikkaa ja -poliitikoita. He ovat tutkimuksessaan todenneet suomalaisen asuntopoliitikan onnistumisen olevan riippuvainen kohtuuhintaisen ja sopivan asuntotarjonnan määrästä. Julkisesti tuetun asuntotuotannon merkitys ja kehittäminen 2020-luvulla -raportissa korostetaan julkisesti tuetun asuntotuotannon merkitystä kohtuuhintaisen asumisen turvaajana. Hyöty tuetun asuntokannan ja asunnottomuuden torjunnan välillä on havaittavissa, mutta julkisen asuntotuotannon vaikuttavuutta asunnottomuuden ennaltaehkäisyn näkökulmasta ei ole arvioitu tutkimuspohjaisesti. (Lahtinen, Eerola, Kuronen & Ruonavaara 2024, 50-51.)

Lainsäädäntö

Asuntopolitiikassa voidaan vaikuttaa lainsäädännön keinoin asunnottomuuteen. Esimerkkinä asuminneuvonnan saatavuuden parantamista ja toiminnan vakiinnuttamista on pyritty turvaamaan lainsäädännöllä. Laki asuminneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023-2027 on säädetty tarkoituksenaan parantaa asuminneuvonnan saatavuutta ja asumisen ongelmien ehkäisyä (L 1036/2022, 1§, 3§; Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 34). Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus Aran Asumisneuvonta Suomessa 2023 -raportin mukaan laki on tukenut asuminneuvonnan laajenemista kunnissa, joissa palvelua on tuotettu jo entuudestaan. Lain vaikuttavuudesta on eriäviä näkemyksiä, mutta se on mahdollistanut palvelun tuottamisen kaikille asumismuodoille ja kohderyhmille. (Kortelainen, Koivula, Aihinen, Oosi & Irjala 2024, 13, 42.) Laki turvaa asuminneuvonnan rahoituksen myös tulevaisuudessa (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 70).

Kaakisen (2023, 8) mukaan hyvinvointialueiden käynnistymisen myötä Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta (790/2022) on ollut tärkeässä roolissa asunnottomuuden ehkäisyssä ja poistamisessa, sillä se velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään lyhytaikaista ja kiireellistä apua asumiseen sitä erityisestä syystä tarvitsevalle. Asunnottomuus ilmiönä kohdistuu hyvinvointialueiden suurimpiin keskuksiin, ja tämä on osaltaan vaikuttanut kaupunkien ja hyvinvointialueiden yhteistyön kehittämiseen. Hyvinvointialueilla on tunnistettu, että heillä on tarve kehittää asumisen tukeen erikoistunutta osaamista. Asunnottomuuden yhteistyöohjelmaan osallistuneissa kaupungeissa kehitettiin yhteistyötä ja luotiin kokoontuvia yhteistyöverkostoja muun muassa Kelan, seurakuntien ja vuokrataloyhtiöiden kanssa. Vaikuttavaksi keinoksi havaittiin hyvinvointialueilla nimitetty asunnottomuustyöntekijä, joka koordinoi verkostojen toimintaa. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 44-45.)

Asunnottomuusohjelmat

Tavoitteellista ja menestyksekkästä ohjelmatyötä asunnottomuuden vähentämiseksi on tehty Suomessa vuodesta 2008 alkaen. Hankkeita on toteutettu pääasiassa kunnissa, joihin asunnottomuus keskittyy. (Liukko & Karjalainen 2023, 8.) Kaupungeissa toimenpideohjelmaa on eriytetty asuntopoliittiseen ja sosiaalipalvelujen kehittämiseen, minkä myötä asunnottomuustyön kokonaisuuden ja tavoitteiden hahmottaminen on saattanut aiheuttaa epäselvyyttä. Toimenpideohjelmien myötä

asumissosiaalityö on kehittynyt ja asunnottomuutta on saatu vähenemään. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 9.)

Hankkeiden ja ohjelmien myötä osallistuneet kaupungit ovat panostaneet toimintasuunnitelmiin, joilla tähdätään asunnottomuuden vähentämiseen. Asunnottomuusohjelmilla on siis ollut kaupunkien asunnottomuustyötä tukeva vaikutus. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 19.) Asunnottomuustyötä on alettu kehityshankkeiden myötä jäsenellä etenkin Helsingissä PRE-IN-POST -ajattelulla. PRE on asunnottomuutta ennen tapahtuva, IN asunnottomuuden aikana ja POST asunnottomuuden jälkeen tapahtuva toiminta, eli ennaltaehkäisevät, korjaavat ja asumista turvaavat ulottuvuudet. Asumisneuvontaa, kokemusasiantuntijatoimintaa ja moniammatillisia ja jalkautuvia toimintamalleja on kehitetty lähes kaikissa kehittämishankkeissa. Hankkeista on lisäksi syntynyt uusia työvälineitä ja menetelmiä, kuten Asuminen puheeksi -työkalu ja Nuorten Paavo – ja Kenttä-Paavo -toimintamallit. (Liukko & Karjalainen 2023, 17.)

Suomessa Asunto ensin -mallia pidetään merkittävänä asunnottomuutta ja asunnottomuuden uhkaa vähentävänä sekä asunnottomuutta vähentäviä palveluja ja rakenteita kehittävänä keinona. Asunto ensin -mallilla asunnottomuuteen ja sen uhkaan puututaan monitasoisesti ja moniulotteisesti yhteensovitetuilla toimilla. (Liukko & Karjalainen 2023, 12.) Asunto ensin -mallia on sovellettu vuodesta 2008 alkaen valtion asuntopolitiikan johdolla. Mallissa asunto nähdään ensisijaisena perustana kuntoutumiselle ja yhteiskunnassa toimimiselle. Malli korostaa asiakkaan osallisuutta ja toimijuutta häntä koskevassa päätöksen teossa sekä asumisen pysyvyyden turvaamista. Mallissa asunto nähdään perusoikeutena, eikä asunnon saaminen edellytä kuntoutumista. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 14.)

Ympäristöministeriö teetti PAAVO 1, PAAVO II ja AUNE asunnottomuusohjelmien arvon. Arvon mukaan asunnottomuusohjelmat ovat lisänneet tietoutta Asunto ensin -mallista. Malli on mahdollistanut asumisen kohderyhmillä, joiden itsenäinen asunnon hankinta olisi mahdottomuus. Mallia on hyödynnetty etenkin päihteidenkäyttäjien, pitkäaikaisasunnottomien ja nuorten parissa työkenneltäessä, jolloin heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa on pystytty vastaamaan paremmin ja löydetty pysyviä asumisenratkaisuja. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeiden PAAVO I ja PAAVO II aikana asunto ensin -malli vakiintui osaksi asunnottomuustyötä ja asuntoloiden sijaan käyttöön

otettiin tuetun vuokra-asumisen asumisyksiköitä. AUNE-ohjelmassa keskityttiin asuntokannan luomiseen ja yksilöllisiin kotiin vietäviin palveluihin sekä asunnottomuutta ennaltaehkäisevien rakenteiden luomiseen ja hyvien käytänteiden vakiinnuttamiseen. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 9, 11.)

Vuosina 2020–2022 toteutetussa yhteistyöohjelmassa lisättiin kohtuuhintaisten asuntojen tarjontaa ja vahvistettiin kuntien asunnottomuustyötä. Lisäksi kehitettiin matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalveluja sekä asumisneuvontaa. Tärkeänä tavoitteena oli myös vakiinnuttaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä kunta- ja alueetasolla. Kuntien vastuuta asuntotarjonnan ja asumisneuvonnan saatavuuden lisäämiseksi parannettiin asuntopolitiikan avulla. Yhteistyöohjelmaan osallistuneet kaupungit ovat ottaneet asuntopolitiikassaan huomioon erityisryhmien asumistarpeet ja pyrkineet vähentämään segregaatiota eli alueellista eriytymistä. Asunnottomuusohjelmaa toteutettiin yhteistyössä asukkaiden hyvinvointia edistävän strategiatyön kanssa. Tämä on edistänyt asuntojen rakentamista ja olemassa olevan asuntokannan hyödyntämistä. (Pitkänen, ym. 2023, 10, 15, 18,67.)

Hanketoimijat näkevät kehittämistyön jatkumisen tärkeänä. He ovat perustelleet näkemystään yleisesti asunnottomuustyöstä tuotettujen taloudellisten ja tutkittujen tietojen pohjalta. Hanketyön vaikuttavuuden osoittaminen on haasteellista. Kehittämisen kohdistuessa palvelujärjestelmän jo olemassa olevaan työhön tai rakenteeseen, ovat toimet sulautuneet osaksi käytänteitä. Hanketyön avulla on parannettu ihmisten hyvinvointia, pystytty vähentämään asunnottomuutta, ehkäisty häätöjä ja vahvan tuen tarvetta ja siten tuotettu taloudellista hyötyä. (Liukko & Karjalainen 2023, 60.) Taloudellisten vaikutusten on koettu syntyvän asunnottomuuden ehkäisyn sekä asunnon nopean hankinnan ja terveydenhuollon käyntien vähentymisen myötä. Taloudellisten vaikutusten osalta keskeisenä on yhteisvaikuttavuus eri toimien ja palveluiden suhteen. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 69.) Kaakinen (2023, 24) suosittelee, että valtakunnallisen ohjelman avulla luotaisiin edelleen pohjaa alueellisille asunnottomuustyön suunnitelmille ja tarkemmat toimenpidesuunnitelmat tehtäisiin alueellisesti, jolloin paras asiantuntemus alueellisista tarpeista tulisi huomioiduksi.

7.2 Ennaltaehkäisevät palvelut ja interventiot

Asunottomuuden tunnistaminen

Asunottomuus ilmiönä on muuttuva. Kaakisen (2023) selvitysraportin mukaan tutkimuksista huolimatta tiedämme liian vähän asunottomuudesta, sen taustoista, asunottomaksi päätyminen prosesseista sekä asumisratkaisujen toimivuudesta. Kaakinen näkee monitieteellisen tutkimuksen olevan avainasemassa asunottomuuden ehkäisemisessä ja poistamisessa. (Kaakinen 2023, 26.) Aiemmin asunottomuus ja sen uhka olivat selkeämmin ryhmiteltävissä, nykyisin ilmiöön liittyy monitahoisia ja vaikeasti hahmoteltavia kokonaisuuksia (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 23.)

Asunottomuusilmiön tunnistamista ja ilmiön muuntumista tulee tarkastella, jotta pystytään analysoimaan asunottomuusohjelmien vaikuttavuutta ja kehittämään tarvittavia toimenpiteitä asunottomuuden poistamista ja ennaltaehkäisyä ajatellen. Asunottomuusohjelmien aikana yhteiskunta on muuttunut. Muutoksia tapahtui muun muassa asuntopolitiikassa, väestöryhmissä, yhteiskunnallisessa ympäristössä ja asumisen tukimuodoissa.

Suomessa näyttää kehittyneen asunottomuus- ja asumissosiaalisen työn toiminnallinen ja menettelmällinen kokonaisuus. Se on syntynyt kehittämistyön tuloksena sisältäen asumis- ja talousneuvontaa, asumisen sosiaaliohjausta ja sosiaalityötä, taloussosiaalityötä, jalkautuvaa monialaista työtä ja etsivää työtä, vuokranantajayhteistyötä, monialaista asiantuntijatyötä, matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdetyötä sekä kotiin vietäviä tukipalveluita. (Liukko & Karjalainen 2023, 14.) Palvelutarpeen arvioinnin kehittämistä on pidetty tärkeänä, sillä palveluohjauksella on nähty olevan vaikuttavuutta, mikäli käytössä on ollut asiakassegmentointi (Pitkänen, Koramo, Valtakari, Mäki 2023, 32).

Asumisneuvonta

Asumisneuvontaa on kehitetty saatavuuden ja saavutettavuuden parantamisen näkökulmista. Kohderyhmää on pyritty laajentamaan ja panostamaan työssä ennaltaehkäisevään ja taloudelliseen neuvontaan. Asumisneuvonnan palveluiden saavutettavuutta lisää matalan kynnyksen ja asi-

akkaiden luo jalkautuva toiminta. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 31, 35). Asumotto-
muutta vähentävien sosiaali- ja terveystalouden kehittämishankkeissa asumisneuvontaa on kehi-
tetty kaikille asukkaille, mutta erityisesti väestöryhmille, jotka tarvitsevat laaja-alaista asumisen tai
taloudenhoidon tukea. Tällaisia ryhmiä ovat muun muassa nuoret, maahanmuuttajat ja päihde- ja
mielenterveyden haasteita kokevat henkilöt. Asumisneuvontaa on kehitetty lisäksi asiakkaiden
tuen ja palvelutarpeen mukaisesti sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön näkökulmasta. Asumisneuvon-
nan asiakkaille tavanomainen ohjaus ja neuvonta ei ole riittävän vaikuttavaa. (Liukko & Karjalai-
nen 2023, 19.)

Asumisneuvonnalla näyttää olevan merkittävä vaikutus asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn. Pit-
känen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer ja Pyykkönen (2019, 86) viittaavat Jyväskylän yliopiston, Tam-
pereen teknillisen yliopiston ja Kaupunkitutkimuksen yhdessä laatimaan Asumottomuuden talou-
delliset vaikutukset -raporttiin (2011), jonka mukaan asumisneuvonnan avulla häädöt vähenevät
noin kolmanneksella. Asumottomuuden yhteistyöohjelman aikana (2020-2022) asumisneuvonnan
keinoin estettiin arviolta 6 500 häätöä (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 36). Asumisneu-
vonnan vaikuttavuus ilmenee myös Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus Aran Asumisneu-
vonta Suomessa 2023 -raportissa, jonka mukaan asumisneuvonnalla hillitään vuokravelkaantu-
mista, ehkäistään häätöjä ja vähennetään häiriökäyttäytymistä. Aran kyselyyn vastanneista 77
prosenttia koki asumisneuvontatyön ehkäisevän asunnottomuutta. (Kortelainen, Koivula, Aihinen,
Oosi & Irjala 2024, 42.) Myös Kaakinen selvitysraportissaan toteaa asumisneuvonnalla olevan kes-
keinen merkitys asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä ja poistamisessa (Kaakinen 2023, 9).

Ara on selvittänyt asumisneuvonnan tilaa Suomessa. Selvitys toteutettiin sähköisen kyselyn avulla,
joka lähetettiin kaikille Manner-Suomen kunnille ja hyvinvointialueille. Selvityksen mukaan vähin-
tään 61 kuntaa tarjoaa Aran asumisneuvonnan ja kehittämisen kriteerit täyttävää asumisneuvon-
tapalvelua. Havaintojen mukaan asumisneuvonta on yleisempää suurissa kunnissa. Lisäksi 83 kun-
taa tarjoaa asumisneuvonnan elementtejä sisältäviä palveluita. Näissä kunnissa neuvontapalvelut
sisältyvät vuokranantajan, sosiaalipalveluiden tai järjestöjen perustyöhön. Selvityksen mukaan 46
kuntaa ei tuota asumisneuvontaa tai sen elementtejä sisältävää palvelua. Johtopäätöksenä Ara to-
teaa lähes puolessa Suomen kunnissa tarjottavan eri tasoista asumisneuvontaa. Ara havaitsi kun-
tien vuokratyöryhmien ja asuntotoimien vastaavan suurimmalta osin asumisneuvontatyöstä.
(Kortelainen, Koivula, Aihinen, Oosi & Irjala 2024, 13, 41.)

Pitkäsen, Koramon, Valtakarin ja Mäen (2023) Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arvioinnin mukaan asunnottomuusohjelmat ovat luoneet ohjelmaan osallistuneisiin kaupunkeihin monialaisen ja kattavan asumisneuvontaverkoston. Asumisneuvontaa toteutetaan sosiaalitoimessa, vuokrataloyhtiöissä, järjestöissä ja säätiöissä sekä yrityksissä. Eniten asumisneuvoja on kolmannen sektorin toimijoilla, hyvinvointialueiden sosiaalitoimilla ja kuntien vuokrataloyhtiöillä (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 35, 70.)

Etsivä ja jalkautuva työ

Moniammatillisia sosiaali- ja terveydenhuollon jalkautuvan työn muotoja on kehitetty asunnottomuustyön hankkeissa ympäri Suomen. Jalkautumista on toteutettu asiakkaiden koteihin tai yhteisiin tiloihin jalkautumalla, tai asiakkaan tueksi palveluihin menemällä. Näin on pyritty löytämään palvelujen piiriin niiden ulkopuolella olevia tai palveluihin heikosti kiinnittyneitä. Yhdistämällä sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillinen osaaminen, asiakkaan tuentarve havainnoidaan kokonaisvaltaisemmin ja edistetään palveluiden ja hoidon pariin pääsyä. (Liukko & Karjalainen 2023, 22, 67.) Asunnottomuushankkeiden myötä jalkautuvan ja etsivän työn tuloksena asunnottomien määrä on näennäisesti kasvanut, sillä näin on tavoitettu ihmisiä, jotka eivät ole aiemmin tilastoituneet Aran asunnottomuustilastoon. (Liukko & Karjalainen 2023, 10.)

Matalan kynnyksen etsivä ja jalkautuva työ ovat osoittautuneet tehokkaiksi tavoiksi auttaa ihmisiä pääsemään sosiaaliohjauksen ja tuen piiriin. Esimerkiksi kotiin annettavan tuen avulla on tuettu asumisen pysyvyyttä ja elämänhallintaa sekä turvattu palveluiden saatavuus. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 31-32.) Matalan kynnyksen toiminnasta esimerkkinä Jyväskylässä toimiva Nopsajalka -tiimi, joka tarjoaa intensiivistä ja ajallisesti rajattua sosiaaliohjausta, asumisneuvontaa sekä päihde- ja mielenterveystyötä. Tiimi selvittää asiakkaan tilanteen ja palvelutarpeen sekä varmistaa tuen saamisen jatkuvuuden. (Kaakinen 2023, 18.)

Kokemusasiantuntijuutta voidaan hyödyntää osana etsivää ja jalkautuvaa työtä. Kokemusasiantuntija tukee asiakkaan kohtaamista ja motivoi häntä asumiseen ja taloudenhoitoon liittyen. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 31, 68.) Kokemusasiantuntijuuden ja vertaistuen hyödyntäminen nähdään tärkeänä asunnottomuuden ennaltaehkäisemisessä ja asunnottomien

tavoittamisessa (Liukko & Karjalainen 2023, 12). Pitkänen, Koramo, Valtakari ja Mäki (2023, 32) toteavat asunnottomuuden yhteistyöohjelmassa kokemusasiantuntijan hyödyntämisen tuottaneen tuloksia.

Monialainen yhteistyö eri sektoreiden välillä

Jo asunto ensin -malli nosti esiin yhteistyön merkityksen asunnottomuuden poistamisessa ja ehkäisemisessä. Yksittäiset paikalliset ja kansalliset toimet tai yksittäisen asiakkaan tukeminen eivät ratkaise asunnottomuutta kestäväällä tavalla. On tarve toimia monitahoisesti asunnottomuuden ja sen uhkan poistamiseksi. (Liukko & Karjalainen 2023, 13.) Myös Yhteistyöohjelman arvioinnissa korostetaan yhteistyön merkitystä. Ilman yhteistyötä asunnottomuuden vähentäminen ei olisi ollut mahdollista. Yhteistyöohjelman arvioinnissa todettiin myös taloudellisia vaikutuksia syntyneen asunnottomuustoimijoiden yhteistyön tiivistymisen myötä. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 57, 61, 66.)

Asunnottomuuteen tai sen uhkaan kytkeytyy usein mielenterveyden haasteet ja päihteiden käyttö. Verkostomaisella yhteistyöllä on todettu saavutettavan hyviä tuloksia toimintatavoista, joissa sosiaalipalvelut, päihde- ja mielenterveyspalvelut sekä talous- ja velkaneuvonta työskentelevät tiiviissä yhteistyössä. Myös vuokranantajayhteistyötä kehittämällä on saavutettu työkäytänteitä, joilla on pystytty parantamaan asuntojen saamista. Vuokra-asumiseen yhdistettiin asumisen tuen palvelut ja luotiin suoria yhteyksiä sosiaalitoimen ja vuokranantajan välille. Yhteistyötä kehitettiin sosiaali- ja terveystoimen sekä kunnallisten vuokrataloyhtiöiden kesken. (Liukko & Karjalainen 2023, 29, 68, 69.) Yhteistyötä vuokrataloyhtiöiden kanssa tulisi entisestään kehittää. Tiiviillä yhteistyöllä turvataan asuminen ja vuokravelkaantumiseen sekä asunnottomuuden uhkaan pystytään puuttumaan aikaisempaa paremmin. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 96.)

Ministeriöiden organisointia ja yhteistyötä nähdään tarvittavan myös tulevaisuudessa. Eri asunnottomuustoimijat näkevät valtion olevan ratkaisevassa roolissa, sillä he pystyvät vaikuttamaan hyvinvointialueiden, kaupunkien sekä vuokrataloyhtiöiden sitoutumiseen asunnottomuuden vähentämiseksi. Valtiolta toivotaan myös tukea tiedon ja kokemusten jakamiseen liittyvän yhteistyön turvaamiseksi. Toiveena on, että eri asunnottomuustoimijat, kunnat, hyvinvointialueet, ministeriöt

ja Ara voisivat jatkaa yhteistyötä ja pitää yllä keskustelua asunnottomuustyön kehittämisestä. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 61-62.)

7.3 Haasteet ja kehittämistarpeet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä

Palvelujärjestelmän haasteet ja rakenteellinen kehittäminen

Palvelujärjestelmän puutteet osaltaan aiheuttavat asunnottomuutta (Kaakinen 2023, 14). Pitkäsen, Koramon, Valtakarin ja Mäen (2023, 39) mukaan asunnottomuustyöhön on kohdistunut suuri rakenteellinen muutos hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa. Asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen edellyttää rakenteellista kehittämistyötä. Asunnottomuustyössä kerätään systemaattisesti tietoutta sosiaali- ja terveydenhuollon, asuntomarkkinoiden, palveluiden ja asiakastyön lähtökohdista. Rakenteellisen sosiaalityön avulla on muun muassa tunnistettu palvelujärjestelmän kehittämistarpeita ja kohtia, joissa asiakas voi pudota palveluverkostossa. Rakenteellinen vaikuttamistyö on osa asumissosiaalistatyötä. Rakenteellinen sosiaalityö edellyttää ammatillista vahvuutta tunnistaa ja tuoda esiin palvelujärjestelmän haasteita. (Liukko & Karjalainen 2023, 13, 34, 70, 72.)

Asunnottomuushankkeissa huolestuttavasti havaittiin, ettei ammattilaisilla ole aina valmiuksia tunnistaa asunnottomuuden uhkaa tai taitoa ohjata asiakasta tämän tarvitseman tuen piiriin. Asunnottomuutta ja sen uhkaa ilmiönä on merkityksellistä tuoda näkyväksi, jotta ammattilaiset osaavat tunnistaa mahdolliset asumisen riskitekijät ja hyödyntää olemassa olevia palveluita. Osassa hyvinvointialueita on esimerkiksi järjestetty erilaisia koulutuksia ja työpajoja tiedon lisäämiseksi. (Liukko & Karjalainen 2023, 47.) Asumisen ja taloudellisen tilanteen puheeksi ottamista on pyritty kehittämään niin, että asunnottomuus tai asunnottomuusriski voisi tulla ilmi palvelujärjestelmään peruspalveluissa tai erilaisissa neuvontapisteissä (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 32).

Asunnottomuusuhkan tunnistaminen on ensisijaista, sillä taloudellisista syistä asunnottomaksi päätyminen on yhteiskunnan kannalta kallista ja epätarkoituksenmukaista. Sosiaali- ja terveystalouden riittämättömyys ja sen myötä palvelusta toiseen siirtyminen aiheuttavat etenkin päihde- ja mielenterveysongelmaisten kohdalla jatkumon, jossa asumisyksiköiden tuki ei riitä ja seurauksena on tarpeettomia häättöjä. Kun asiakas tarvitsee paljon palveluita, palvelujärjestelmän on joustettava. Palveluita tulee viedä asiakaan kotiin ja tarjota hänelle kuuluvia palveluita. Työntekijän tulisi

tällöin hyödyntää aktiivista ja kiinni pitävää työtettä. On tärkeää hyödyntää kaikki mahdollisuudet asiakkaan sitouttamiseksi palveluun. Asiakkaan saattaminen palvelusta toiseen tulisi tapahtua saattaen lähetteen sijaan. (Kaakinen 2023, 11-14.)

Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki (2023) korostavat, että asunnottomuustyön sisällyttäminen vahvaksi osaksi aikuissosiaalityötä on asiakkaiden kohtaamisen ja verkostotyön näkökulmasta tarpeellista. Kehittämisen kohteina he mainitsevat matalan kynnyksen toiminnan, moniammatillisuuden ja liikkuvan työn hyödyntämisen sekä työtapojen joustavuuden ja varhaisen yhteydenoton. Kehittämistyöllä pyritään parantamaan asiakkaan tavoitettavuutta ja nopeuttamaan palvelujen saatavuutta. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 42, 85, 91.) Haasteena mainitaan myös asumisratkaisujen ja tuen riittämättömyys sekä niiden vaihtelevuus paikkakunnittain. Pienemmillä paikkakunnilla ratkaisuja ei välttämättä ole tarjolla ja suuremmilla paikkakunnilla asiakkaita voidaan ohjata väärin kohdistettuihin palveluihin, jolloin palvelut eivät vastaa tarvetta. (Kaakinen 2023, 15.) Rakenteellisen vaikuttamistyön koetaan jääneen hanketyön vastuulle. Ei olla pystytty todentamaan, onko verkostojen sisäisellä vaikuttamistyöllä ollut merkitystä asunnottomuuden kehitykseen. (Liukko & Karjalainen 2023, 68.)

Asumisneuvonnan kehittäminen

Asumisneuvonnan laajentaminen ja lisäresursointi on perusteltua talouksien velkaantumisen ja asumiskustannusten nousun myötä (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 33). Saman on todennut Ara raportissaan. Raportissa tuodaan haasteena esiin samanaikaisen kustannuksien nousun ja asumisen tukien heikentämisen. Tämän pelätään lisäävän kotitalouksien vuokramaksuhäiriöitä ja vuokravelkaantumista. Asumisneuvonta on haasteellisen tilanteen edessä. Asumisneuvontaan vaikuttaa myös hyvinvointialueiden heikko taloustilanne, jonka seurauksena ennaltaehkäiseviä palveluita on jouduttu vähentämään. (Kortelainen, Koivula, Aihinen, Oosi & Irjala 2024, 13, 42.)

Asumisneuvonta Suomessa 2023 -raportin mukaan asumisneuvonnan vaikuttavuutta pystytään lisäämään laajentamalla asumisneuvonnan saatavuutta ja vakinaistamalla toimintaa. Asumisneuvonnassa moniammatillinen yhteistyö korostuu. Parhaimmillaan paikallinen asumisneuvonta olisi

kunnan, vuokranantajien, hyvinvointialueen ja järjestöjen välistä toimintaa. Tulevaisuudessa hyvinvointialueiden rooli nähdään keskeisenä asumisneuvonnan vastuunkannossa. (Kortelainen, Koivula, Aihinen, Oosi & Irjala 2024, 42-44.) Tällä hetkellä asumisneuvontaan liittyy hallinnollisia haasteita kuntien ja hyvinvointialueiden välillä. Lain asumisneuvonnan tuesta kunnille mukaan kunnilla ja kuntayhtymillä on mahdollisuus saada avustusta asumispalveluneuvonnan tuottamiselle ja siten päävastuu kuuluisi heille. Kunnissa sen sijaan asumisneuvonnan päävastuun saatetaan nähdä kuuluvan sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulle eli hyvinvointialueiden vastuulle. (Liukko & Karjalainen 2023, 61.)

Asumisneuvonnan vaikuttavuudessa varhainen puuttuminen ja oikea-aikaisuus ovat keskeisiä, jotta asiakkaita pystytään tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla. Myös tietoisuutta asumisneuvonnan palveluista tulisi lisätä, jotta asiakkaat löytäisivät palvelun, ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa tiivistyisi. Yhtenä kehittämisen kohteena Ara nostaa esiin taloudellisten avustuksien kohdentamisen kuntien lisäksi myös muille toimijoille. Aran näkemyksen mukaan avustuksien määrän turvaaminen on olennaista, sillä avustusten laskiessa asumisneuvontatyö tulisi todennäköisesti vähentymään. (Kortelainen, Koivula, Aihinen, Oosi & Irjala 2024, 42-44.)

Yhteistyön haasteet

Asunnottomuusohjelmien arvioinnissa viitataan Törmän ja Huotarin (2018) havaintoon, jonka mukaan heikko yhteistyö ja erilaiset toimintakäytänteet viranomaisten välillä haastavat asunnottomuustyötä. Näiden haasteiden myötä asumisen tuen tarpeesta olevien henkilöiden kokonaiskuva jää hahmottumatta ja siten vaikeuttaa asunnottomuuden ehkäisemistä. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 25.) Tästä esimerkkinä Liukon ja Karjalaisen (2023, 35) esiin nostama haaste, jossa asunnottomuus tai sen uhka ilmenee liian myöhään, tällöin ennaltaehkäisevä työote ei ole hyödynnettävissä ja ratkaisumenetelmät ovat rajalliset. Häätöjen ehkäisemiseksi yhteistyö vuokranantajien kanssa ei ole koettu vaikuttavaksi. Esimerkiksi Porin vuokrataloyhtiöllä on käytäntö siirtää vuokravelka kärjäoikeuteen ja ulosottolaitokselle hädän saamiseksi, riippumatta vuokravelan suuruudesta. Tämä osaltaan haastaa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 25.)

Kaakisen (2023) mukaan eri asunnottomuustoimijat tekevät kukin työtä asunnottomuuden poistamiseksi ja ehkäisemiseksi, mutta yhteistyön puuttuminen laskee toimien vaikuttavuutta. Niin asunnottomuuden poistaminen kuin ehkäiseminenkin vaativat yhteistyötä ja yhteistä toimijuutta. Kaakisen mukaan asunnottomuuden poistaminen edellyttää etenkin kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen välistä yhteistyötä. Ihannetilanteessa työ perustuisi yhteisiin käytänteisiin ja laajaan yhteistyöhön eri viranomaisten ja järjestöjen kesken. (Kaakinen 2023, 15, 24, 26.)

Nuorten asunnottomuus

Tulevaisuudessa nuorten asunnottomuuteen tulee erityisesti kiinnittää huomiota, sillä heidän asunnottomuutensa on lisääntynyt huolestuttavasti. Tutkimuksissa on havaittu nuorilla ilmenevää elämänhallinnan ja asumisentaitojen puutteita, jotka pahimmillaan voivat aiheuttaa syrjäytymistä ja johtaa asunnottomuuteen. Asunnottomuuden uhkan taustalla voi olla välinpitämättömyyttä ja osaamattomuutta asioiden hoidossa. Tutkijat kehottavat kiinnittämään huomioita nuorten velkaantumiseen, vuokratästeihin ja luottotietojen menettämiseen. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 24, 27.)

Työssäkäyvät nuoret aikuiset, joilla on velkaantumista ja peliongelmaa kuuluvat asunnottomien riskiryhmään. Heidän kohdallaan korostuu puutteelliset asumisentaidot. Heillä voi olla osaamattomuutta maksaa vuokraa, huolehtia kodin siisteydestä ja huomioida toiset asukkaat. Nuorten kohdalla myös lastensuojelu ja jälkihuoltotausta nähdään asumista uhkaavana riskitekijänä. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 24, 27.) Verkostotoimijoilta tehdyn kyselyn perusteella asunnottomuustyön haasteiksi nostettiin muun muassa nuorten lisääntynyt päihteiden käyttö, vaikeudet sitoutua tarjottuun tukeen ja syrjäytyneiden nuorten vaikeus hakea palveluita. Yleisesti haasteiksi nostettiin luottotiedottomuus ja maksuhäiriömerkinnät, mielenterveyspalveluiden saatavuusongelmat sekä kasaantuneet haasteet. (Pitkänen, Koramo, Valtakari & Mäki 2023, 29).

Nuorten asunnottomuuteen liittyy vahvasti piiloasunnottomuus. Piiloasunnottomuus on vaikeasti tilastoitavissa, joten ongelman laajuus jää epävarmaksi. Nuoret asuvat usein vanhempiansa tai ystäviensä luona, ja toisinaan samassa asunnossa voi epävirallisesti asua paljonkin nuoria. Asunnot-

tomissa on myös henkilöitä, jotka eivät halua tulla tavoitetuksi ja autetuiksi. Joidenkin asiantuntijoiden mukaan piiloasunnottomuus ei ole ongelmallista eikä varsinaista asunnottomuutta. (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 25, 27.)

8 Johtopäätökset

Tulosten perusteella näyttää siltä, että Suomessa asunnottomuustyö perustuu pitkäjänteiseen asuntopolitiikkaan, jota johtaa ympäristöministeriö yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Asuntopolitiikan myötä Suomen asunnottomuus on ollut pitkään laskusuhdanteinen. Samalla kun asunnottomuusluvut ovat kertoneet onnistuneista poliittisista ratkaisuista, ovat poliittiset ratkaisut myös aiheuttaneet asunnottomuutta. Poliittisten ratkaisujen ei koeta olleen riittävän vaikuttavia ja esimerkiksi laki asumisneuvonnan tuesta kunnille luo hallinnollisia epäselvyyksiä asumisneuvonnan vastuunkantamisesta.

Asunnottomuusilmiön nopean muuttumisen myötä se myös haastaa asuntopolitiikkaa luomaan uudenlaisia ratkaisuja asunnottomuuden vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi. Tuloksissa painotetaan vahvasti yhteistyön kehittämistä eri asunnottomuustoimijoiden kesken. Valtio on merkittävässä roolissa vahvistamassa paikallisten toimijoiden ja hyvinvointialueiden yhteistyötä ja yhteistä tahtotilaa asunnottomuuden poistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021-2028 (2020, 9) korostaa, että ennaltaehkäisevä politiikka tukee asunnottomuuden vähentämistä pitkällä aikavälillä ja edistää sosiaalista kestävyyttä.

Asunnottomuutta ei voida poistaa tai ehkäistä yksittäisin tai alueellisin ratkaisuin, vaan se vaatii yhteneväisiä toimintalinjoja ja hyväksi havaittujen työmenetelmien ja toimien jakamista. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy näyttäytyy luonteeltaan jatkuvana kehittämistyönä ja erilaisina hankkeina. Hankkeita on toteutettu suurimmissa kaupungeissa, joihin asunnottomuus keskittyy. Hankkeiden myötä näyttää syntyneen monialaisia yhteistyöverkostoja eri toimijoiden ja sektoreiden välille.

Varhainen puuttuminen ja oikea-aikaisuus edellyttävät toimivaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä kuten hyvinvointialueiden, kuntien, Kelan, vuokratyöyhtiöiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Varhaisen puuttumisen keskeisenä menetelmänä on asumisen puheeksi ottaminen. Riski-

ryhmien varhaisempaa tunnistamista voitaisiin parantaa esimerkiksi sosiaalitoimen ja terveystalvelujen tietojärjestelmien yhteistoiminnalla ja asiakassegmentoinnin käyttämisellä. Tämä vaatisi työntekijöiden kouluttamista ja tahtotilaan vaikuttamista. Hyvinvointialueilla on havaittu, että asunnottomuustyötä tekevien henkilöiden nimittäminen on ollut hyödyllistä, sillä sen on havaittu parantavan koordinaatiota eri sektoreiden välillä. Tärkeää on vahvistaa koordinoitua ja selkeyttää vastuurooleja, jotta huolen jakaminen ei jää epäselväksi ja oikea-aikaista tukea voidaan tarjota tehokkaasti. Tehokkuus asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä vaatii toimien kohdentamista oikein niin, että ne kohdistuvat vain ihmisiin, jotka todennäköisimmin joutuisivat asunnottomiksi ilman tukitoimia (Burt, Pearson & Montgomery 2007, 216).

Asunnottomuuden ehkäisyssä hyödynnetään asumissosiaalityötä sekä asumista tukevia tulonsiirtoja, kuten asumistukea ja julkisesti tuettuja Ara-asuntoja. Sosiaalisen sekoittamisen avulla hallitaan asukasrakenteita, minkä nähdään pitkällä tähtäimellä ehkäisevän asunnottomuuden riskitekijöiden kasaantumista. Julkisten asiakirjojen perusteella on selvää, että Suomessa asunnottomuuden ennaltaehkäisy nojaa vahvasti valtion ja kuntien yhteistyöhön sekä erilaisten tukimekanismien, kuten Aran avustusten hyödyntämiseen kohtuuhintaisten asuntojen tuotannossa. Suomen perustuslain 19 § takaa jokaiselle oikeuden ihmisarvoiseen elämään ja julkisen vallan velvollisuuden edistää oikeutta asuntoon (L 731/1999, 19§).

Tulosten perusteella voidaan todeta, että asunnottomuuden ennaltaehkäisy on hyödyllistä sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Sen avulla voidaan vähentää inhimillistä kärsimystä, parantaa hyvinvointia, tukea sekä psyykkistä että fyysistä terveyttä, ja vähentää sosiaalista eriarvoisuutta. Lisäksi asunnottomuuden ehkäisy tuo mukanaan merkittäviä kustannussäästöjä yhteiskunnalle. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn panostamalla rakennetaan kestävämpää ja oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa.

9 Pohdinta

Asunnottomuus näyttäytyy osittain arvokysymyksenä, joka koskettaa niin päättäjiä kuin tavallisia kansalaisia. Millä tavoin yhteiskunta ja yksittäiset ihmiset kohtelevat asunnottomia ja miten asunnottomuus ilmiönä nähdään ja koetaan? Asunnottoman ihmisarvo näyttäytyy usein alhaisempana, kun oikeus olla esimerkiksi julkisissa tiloissa kyseenalaistetaan. Asunnottomuudelle voidaan taloudellisesta näkökulmasta määritellä hinta, mutta inhimillinen kärsimys ei ole rahassa mitattavissa.

Taloudellisten kustannushyötyjen painottamisen sijaan tärkeää olisi nostaa yhteiskunnalliseen puheeseen asunnottomuuden ihmisoikeudellinen näkökulma. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn lähtökohtana ei tulisi olla taloudelliset säästöt vaan inhimillisen elämän ja asumisen turvaaminen.

Petteri Orpon hallitusohjelman tavoitteena on pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä. Hallitusohjelman mukaan yhteiskunnan tukia ja toimenpiteitä tullaan kohdistamaan heikossa asemassa olevien asumisen turvaamiseen ja asumistuki kohdennettaisiin sitä eniten tarvitseville. (Vahva ja välittävä Suomi 2023, 122.) Hallituksen toimissa hallitusohjelmaan nähden vaikuttaa olevan ristiriitoja. Hallituksen tekemät sosiaaliturvan leikkaukset näyttävät kohdistuneen heikoimmassa asemassa oleviin henkilöihin ja kotitalouksiin. Myös hallituksen toteuttama arvonlisäprosentin nostaminen vaikuttaa elinkustannusten nousun myötä eniten pienituloisiin ja vähävaraisiin.

Sosiaaliturvan heikentäminen saattaa lisätä asunnottomuutta ja asunnottomuuden riskiä. Tähän vahvasti viittaa häätöjen määrän kasvaminen tammi- ja kesäkuun 2024 aikana 18 prosentilla. Ylen artikkelin mukaan kasvun taustalla nähdään olevan Petteri Orpon hallituksen tekemät sosiaaliturvan leikkaukset. (Toivonen 2024.) Leikkaukset mahdollisesti näyttäytyvät ihmisten ja perheiden hyvinvoinnin laskuna sekä köyhyyden, velkaantumisen ja häätöjen lisääntymisenä. Leikkauksilla voi olla hyvin pitkän aikavälin vaikutuksia. Millainen vaikutus leikkauksilla on esimerkiksi lasten ja nuorten tulevaisuuteen tai ihmisten mielenterveydelle? Tulevatko sosiaaliturvan leikkaukset kustantamaan Suomelle monin verroin tulevaisuudessa?

Suomi on toiminut asunnottomuuden vähentämisessä edelläkävijänä. Suomen tekemää asunnottomuustyötä on arvostettu maailmalla. Sanna Marinin hallituksen tavoitteena oli poistaa asunnottomuus, sen sijaan Petteri Orpon hallitusohjelmassa tavoite kohdistui vain pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseen. Tavoitteilla on merkityksellinen ero ja pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen on heikennys aiempaan tavoitteeseen nähden. Keskittyminen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen saattaa heikentää laajempaa lähestymistapaa asunnottomuuden ratkaisemisessa. Voiko Petteri Orpon hallituksen tavoite pysäyttää Suomen velkaantuminen vaarantaa asunnottomuusohjelmien saavutukset ja johtaa asunnottomuuden kasvuun? Asunnottomuuden ilmiö muuttuu parhailaan ja ilmiön muuttuneeseen luonteeseen odotetaan poliittisia ratkaisuja.

Asunnottomuuden uhka koskee nykyisin myös pienituloisia työssä käyviä henkilöitä (Toivonen 2024).

Tarkasteltaessa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä yhteiskunnallisesti valtion dokumenttien valossa, herää kysymys yksilön omasta vastuusta. Asunnottomuus on ilmiö, jonka syihin vaikuttavat rakenteelliset, institutionaaliset ja henkilökohtaiset tekijät sekä ihmissuhteet (Busch-Geertsema, Edgar, O’Sullivan ja Pleace 2010, 81). Yksilön valinnoilla ja toimilla on merkitystä, mutta vaikutusmahdollisuudet oman elämän kulkuun vaihtelevat. Yhteiskunnan tulee tarjota sellaiset tukirakenteet, jossa yksilön on helpompi ottaa vastuuta valinnoistaan. Yksilön vastuun ja yhteiskunnan tuen voisi nähdä täydentävän toisiaan. Yhteiskunnan tarjotessa yksilölle sellaisen ympäristön ja rakenteet, jotka vapauttavat yksilön voimavarojen käytön, yhteiskunta vastavuoroisesti hyötyy siitä. Asunnottomuusilmiön ymmärtäminen edellyttää asunnottomuuspolkujen ja juurisyiden ymmärtämistä.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyä on tulosten perusteella välillä hankalaa erottaa muusta asunnottomuustyöstä. Asunnottomuustyötä on asunnottomuusohjelmien myötä jäsenelty asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn, asunnottomuuden aikana tehtävään asunnottomuustyöhön ja asunnottomuuden jälkeen tapahtuvaan toimintaan. Kuten Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen (2019, 47) toteavat, asumisen aikana tapahtuva ennaltaehkäisy on riskien tunnistamista ja niihin puuttumista varhaisessa vaiheessa. Tämä jäsentely auttaa hahmottamaan asunnottomuuden vaiheita ja ennaltaehkäisyä laaja-alaisemmin.

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyä tulisi tutkia monista eri lähtökohdista. Mielenkiintoista olisi tutkia, miten hyvinvointialueiden käynnistyminen on vaikuttanut asunnottomuuden ehkäisyyn, sekä kuulla asunnottomuustyötä tekevien kokemuksia toimivista käytänteistä ja yhteistyön kehittämisestä. Tärkeää olisi myös tuoda esiin asunnottomuuden uhkaa kokevien näkemyksiä, ja selvittää, millaisia keinoja he kokevat tarvitsevansa asumisensa turvaamiseksi. Tutkimusta voisi kohdistaa ennaltaehkäisevien toimien vaikuttavuuden arvioimiseen eri ikäryhmien näkökulmasta, mikä auttaisi kohdentamaan tukitoimenpiteitä tehokkaammin. Lisäksi asunnottomuusilmiön näkyvyyden lisääminen vaatisi lisää tutkimusta, jonka tavoitteena olisi vähentää stigmaa ja lisätä tietoisuutta asunnottomuuden riskitekijöistä. Myös asunnottomuuden juurisyiden ymmärtäminen tukisi asunnottomuustoimia.

10 Eettisyys ja luotettavuus

Lähteiden valinnassa käytettiin kriittistä tarkastelua. Valintoja tehtäessä huomioitiin julkaisun tai raportin laatija ja käyttötarkoitus. Aineiston sisältöä pohdittiin suhteessa tutkimuskysymyksiin sekä pohdittiin aineiston määrää ja tutkimuksen toistettavuutta. Analysoitava aineisto oli vuosilta 2019-2024 ja hyvinvointialueiden käynnistymisen myötä osassa lähteitä oli vanhentunutta tietoa, tämä huomioitiin aineistoa analysoitaessa. Aineiston koko jäi verrattain suppeaksi.

Toinen opinnäytetyön kirjoittajista työskentelee Keski-Suomen hyvinvointialueella mielenterveys- ja päihdekuntoutujien tuetun asumisen palveluissa palveluohjaajana vastuualueenaan muun muassa kotiin vietävät palvelut ja lyhytaikainen yhteisöllinen asuminen. Työkokemus tuo tietoutta asunnottomuudesta, sen riskitekijöistä, yhteistyön ja palvelujärjestelmän toimivuudesta. Opinnäytetyö on pyritty laatimaan objektiivisesti valitun aineiston pohjalta. Työkokemuksen vaikutusta aineiston valintaan ja pohdintaan ei voi sulkea täysin pois. Aineisto käsittelee tuettua asumista pin-
tapuolisesti ja vähäisessä määrin.

Opinnäytetyö toteutettiin hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaisesti hyvän tieteellisen käytännön (HTK) keskeiset arvot ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (Hyvä tieteellinen käytäntö 2024). Opinnäytetyössä käytettiin toisten aineistoja, jolloin on tärkeää noudattaa hyvää tutkimustapaa ja lainsäädäntöä. Täten käytettävien aineistojen alkuperä, tekijät ja lähteet mainittiin asianmukaisesti. (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2020, 12.)

Tutkimuksen eettisyyteen liittyy merkityksellisen tutkimustiedon tuottaminen asioista, joista ei tiedetä tarpeeksi. Siksi suunnitteluvaiheessa on olennaista pohtia tutkimuksen hyödyllisyyttä. Lisäksi tutkijan oman työn kriittisyys, avoimet perustelut ratkaisuilleen, sekä niiden lopputulokseen peilaaminen ja myös vaikeiden ratkaisujen sekä virheiden kertominen kohentavat tutkimuksen arvoa. (Vuori 2021.) Opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan prosessi avoimesti. Opinnäytetyön osalta tutkimusaiheen rajaaminen oli haastavaa, sillä valituissa aineistoissa asunnottomuutta lähestytään kolmesta eri näkökulmasta: ennen asunnottomuutta, asunnottomuuden aikaisena ja asunnottomuuden jälkeisenä toimintana. Aineistojen osalta käytiin vahvaa analysointia siitä, kertooko kyseisen teksti asunnottomuuden ennaltaehkäisemisestä ennen asunnottomuutta. Osassa aineistoa

lähestymiskulmat nivoutuivat vahvasti toisiinsa ja päätelmien tekeminen vain ennen asunnottomuutta tapahtuvan ennaltaehkäisevän työn osalta oli haasteellista.

Opinnäytetyössä sitouduttiin noudattamaan myös sosiaalialan ammattieettisiä periaatteita. Ammattietiikan keinoin edistetään ihmisarvoista hyvän elämän toteutumista. Ammattieettisiin periaatteisiin kuuluvat vahvasti oman ammattitaidon kehittäminen ja ylläpitäminen (Arki, arvot ja etiikka 2022, 7-8.) Opinnäytetyön eettiset ohjeet käytiin läpi opiskelijan muistilistan mukaisesti. Opinnäytetyö on valmistuttuaan julkinen asiakirja, joka tarkistetaan plagiointitunnistusjärjestelmässä. Opinnäytetyön tekijöillä on oikeus laadukkaaseen opinnäytetyöprosessiin. (Opinnäytetyön eettiset ohjeet N.d.)

Lähteet

Aihinen, T., Kortelainen, J., Luomala, N., Oosi, O. & Pekkala, H. 2023. Selvitys häätöjen kustannuksista. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportti. Viitattu 7.9.2024.

<https://www.ara.fi/fi/document/selvitys-haatojen-kustannuksista-asumisen-rahoitus-ja-kehittämiskeskuksen-raportteja-1-2023>.

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2020. ARENE ry. Viitattu 12.8.2024.

<https://www.arena.fi/wp-content/uploads/Raportti/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>.

Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta – Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Jyväskylä: Gummerus.

Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet 2022. Talentia ry. Viitattu 12.8.2024. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>.

Asunnottomat 2023. 2023. ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen selvitys 2/24. Viitattu 18.8.2024. <https://www.ara.fi/fi/document/asunnottomat-2023>.

Asunnottomuus. 2023. Y-säätiön verkkojulkaisu. Viitattu 26.10.2024. <https://ysaatio.fi/asunto-ensin/asunnottomuus-kodittomuus/>.

Asunnottomuus. N.d. VVA ry. Viitattu 5.11.2024. <https://www.vvary.fi/asunnottomuus>.

Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset. 2011. Tampereen teknillinen yliopiston, Jyväskylän yliopiston ja Kaupunkitutkimus. Ympäristöministeriön raportteja 7/2011. Viitattu 28.9.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/41407/YMra7_2011_Asunnottomuuden_vahentamisen_taloudelliset_vaikutukset.pdf?sequence=2.

Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028. 2020. Valtioneuvoston selonteko. Viitattu 22.9.2024. <https://ym.fi/documents/1410903/40549091/Selontekoehdotus+verkkosivuille.pdf/eea97858-d9d4-277e-b4bc-9440c68e7ca4/Selontekoehdotus+verkkosivuille.pdf?t=1639658542038>.

Busch-Geertsema, V., Edgar, W., O'Sullivan, E. & Pleace, N. 2010. Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research. European Consensus Conference on Homelessness. Viitattu 9.11.2024. https://www.feantsa.org/download/fea_020-10_en_final8900978964616628637.pdf.

Burt, M.R., Pearson, C. & Montgomery, A.E. Community-Wide Strategies for Preventing Homelessness: Recent Evidence. J Primary Prevent 28, 213–228 (2007). Viitattu 19.9.2024 <https://doi.org/10.1007/s10935-007-0094-8>.

Dahlmann, H. & Karppinen, J. 2018. Ennaltaehkäisyssä tavoitteista tekoihin. Teoksessa Yömajasta omaan asuntoon – Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. Toim. P. Fredriksson. Tallinna: Raamatutrükikoja.

Ethos Light N.d. FEATSA:n verkkojulkaisu. Viitattu 16.9.2024. <https://www.feantsa.org/download/fea-002-18-update-ethos-light-0032417441788687419154.pdf>.

Granfelt, R. 2022. Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi. Helsinki: Y-säätiö. Viitattu 14.9.2024. <https://ysaatio.fi/wp-content/uploads/2022/04/1-Asumissosiaalinen-tyo-Granfelt-2022.pdf>.

Granfelt, R. & Turunen, S. 2021. Naisten asumispoluilta kerrottua – asukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä. Helsinki: Y-säätiö. Viitattu 10.9.2024. https://ysaatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Tutkimusraportti_Granfelt_Turunen_2021.pdf.

Hyvä tieteellinen käytäntö 2024. Viitattu 12.8.2024. <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytando-htk>.

Häkkinen, U., Laukkonen, M-L., Nguyen, L., Holster, T & ja Kapiainen, S. 2022. Olosuhdetekijät sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Työpäperi 25/2022. Viitattu 29.9.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144360/URN_ISBN_978-952-343-874-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Ilmoniemi, M. 2023. Kodittomuus pitkittyneenä ontologisen turvallisuuden kriisinä. Teoksessa Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Toim. S. Raitakari, T. Harrikari, M. Hekkala & M. Kivipelto. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 4.9.2023. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/85434/SoPhi_151.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Juhila, K. 2021. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 5.11.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>.

Juuti P. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Vertaisarvioitu teos. Toim. Juuti, P. & Puusa, A. Gaudeamus.

Kaakinen, J. 2023. Kotiin: Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä 2023. Valtioneuvosto. Viitattu 30.8.2024. <https://valtioneuvosto.fi/documents/1410903/40549091/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamiseksi+vuoteen+2023+mennessa.pdf/45d202aa-8b0f-fb92-fe27-911cbfb5b299/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamiseksi+vuoteen+2023+mennessa.pdf?t=1677828135828>.

Karjalainen, P., Kivipelto, M., Liukko, E. & Muurinen, H. 2021. Osallisuutta ja toimintakykyä vahvistava aikuissosiaalityö – opas ammattilaisille. 1/2021. THL. Viitattu 14.8.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142555/URN_ISBN_978-952-343-648-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Karjalainen, P., Metteri, A. & Strömberg-Jakka, M. 2019. Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 14.9.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161612/R41_19_Tiekartta_2030.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Kortelainen, J., Koivula, N., Aihinen, T., Oosi, O. & Irlala, T. 2024. Asumisneuvonta Suomessa 2023. Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus raportteja 1/2024 verkkojulkaisu. Viitattu 21.10.2024. <https://www.ara.fi/fi/document/asumisneuvonta-suomessa-2023>.

L 157/2007. Laki eläkkeensaajan asumistuesta. Annettu 11.5.2007. Viim. muutos 6.2024. Viitattu 10.11.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070571>.

L 731/1999. Suomen perustuslaki. Annettu 11.6.1999. Viim. Muutos 15.10.2018. Viitattu 12.8.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

L 790/2022. Laki sosiaalihuollon muuttamisesta. Annettu 30.12.2014. Viim. Muutos 1.1.2024. Viitattu 10.9.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220790>.

L 919/1985. Laki asunto-olojen kehittämisestä. Annettu 1.1.1986. Viim. Muutos 1.1.2010. Viitattu 10.9.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850919>.

L 938/2014. Laki yleisestä asumistuesta. Annettu 14.11.2014. Viim. Muutos 13.6.2024. Viitattu 10.11.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140938>.

L 1036/2022. Laki asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023-2027. Annettu 9.12.2022. Viitattu 16.9.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2022/20221036>.

L 1281/2004. Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi. Annettu 1.1.2005. Viim. Muutos 1.9.2023. Viitattu 10.9.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041281?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=erityisryhmien%20asunto-olojen%20>.

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Annettu 30.12.2014. Viim. Muutos 1.1.2024. Viitattu 12.8.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>.

L 1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki. Annettu 30.12.2014 Viim. Muutos 1.6.2023. Viitattu 10.9.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdenvertaisuuslaki#L3P9>.

L 1412/1997. Laki toimeentulotuesta. Annettu 30.12.1997. Viim. Muutos 1.4.2024. Viitattu 12.11.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>.

Lahtinen, M., Eerola, E., Kuronen, M. & Ruonavaara, H. 2024. Julkisesti tuetun asuntotuotannon merkitys ja kehittäminen 2020-luvulla Ympäristöministeriö: Helsinki. Viitattu 21.10.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165488/YM_2024_8.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Liukko, E. & Karjalainen P. 2023. Asunnottomuustyön ytimessä. Työpaperi 46/2023. THL. Viitattu 30.8.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147929/URN_ISBN_978-952-408-225-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset. N.d. Kuluttajaliiton artikkeli. Viitattu 9.11.2024. <https://www.kuluttajaliitto.fi/materiaalit/maksuhairiomerkinna-vaikutukset/>.

Morottaja, E. 2024. Asunnottomien yön 2024 teemana on piiloasunnottomuus. Vailla vakinaista asuntoa ry:n tiedote. Viitattu 10.11.2024. <https://www.vvary.fi/ajankohtaista/asunnottomien-yon-2024-teemana-on-piiloasunnottomuus>.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.uud.p. Sanoma Pro: Helsinki.

Ohjelma pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. 2023. Valtioneuvoston säädösvalmistelu ja kehittämishankkeet. Viitattu 31.10.2024. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=YM075:00/2023>.

Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. 2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Sanna Marinin hallituksen ohjelma. Viitattu 26.10.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Opinnäytetyön eettiset ohjeet: opiskelijan muistilista N.d. Arene ry. Viitattu 13.8.2024. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6prosessin%20eettiset%20suositukset%20muistilistat%20opiskelijalle%20ja%20ohjaajalle.pdf>.

Pitkänen S., Harju H., Törmä S., Huotari K., Mayer M. & Pyykkönen S. 2019. Asunnottomuusohjelmien arviointi, Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Ympäristöministeriö. Viitattu 14.9.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=4.

Pitkänen, S., Koramo, M., Valtakari, M. & Mäki, J. 2023. Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointi. Ympäristöministeriö: Helsinki. Viitattu 21.10.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165138/YM_2023_32.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Vertaisarvioitu teos. Toim. Juuti, P. & Puusa, A. Gaudeamus.

Saari, J. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus. E-kirja.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. E-kirja.

Suomi mukana EU:n yhteistyössä asunnottomuuden poistamiseksi – asunnottomuustyöhön haetaan voimaa yhteisellä julkilausumalla. 2021. Valtioneuvoston julkaisu. Viitattu 15.9.2024. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/suomi-mukana-eu-n-yhteistyossa-asunnottomuuden-poistamiseksi-asunnottomuustyohon-haetaan-voimaa-yhteisella-julkilausumalla>.

Takanen, E. 2023. Asunnottomuuden vastuut poliittisissa ohjelmissa ja keskusteluissa vuosina 1987–2023. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Viitattu 9.11.2024. https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/175378/Takanen_Enni_opinnayte.pdf?sequence=1.

Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä. 2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:15. Viitattu 12.11.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164364/STM_2022_15_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Toivonen, T. 2024. Häädöt lisääntyvät vauhdilla – asunnottomien auttaja: ”Ihmisillä on hätä”. Verkoartikkeli 1.8.2024. YLE. Viitattu 18.10.2024. <https://yle.fi/a/74-20102348>.

Ulosotto Suomessa. 2024. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2023. Ulosottolaitos, Valtakunnantouvidin kanslia, esikuntayksikkö. Viitattu 7.9.2024. https://ulosottolaitos.fi/material/sites/vvv2/ti-lastot/5m1x6teru/Ulosotto_Suomessa2023.pdf.

Uusi ohjelma pyrkii poistamaan pitkäaikaisasunnottomuuden. 2023. Valtioneuvoston tiedote. Viitattu 31.10.2024. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/uusi-ohjelma-pyrkii-poistamaan-pitkaaikais-asunnottomuuden>.

Vahva ja välittävä Suomi. 2023. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Viitattu 26.10.2024. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. 2021. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:48. Viitattu 14.9.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163149/VN_2021_48.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Viljamaa, M. 2019. Asumisneuvonnan opas. Vinkkejä ja työkaluja asumisneuvojan työhön. ARA. Viitattu 11.9.2024. <https://www.ara.fi/fi/document/asumisneuvonnan-opas>.

Vuori, J. 2021. Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 12.11.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>.

Wöllenstein, L., Cuthill, F., Manrai, R., & Henderson, D. 2023. Homelessness prevention interventions for single adults at risk of or experiencing MEH: A Systematic Review on their Effectiveness. International Journal on Homelessness, 3(2), 1-67. Viitattu 19.9.2024 <https://doi.org/10.5206/ijoh.2022.2.14681>.

Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä 2020. YM001:00/2020. Ympäristöministeriö. <https://ym.fi/hankesivu?tunnus=YM001:00/2020>.

Liitteet

Liite 1. Analysoitava aineisto

Lähteen nimi ja vuosi	Kirjoittajat	Tilaja ja vuosi	Sivumäärä/ hyödynnetyt sivut tai osiot
Asunnottomuusohjelmien arviointi: Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen 2019	Pitkänen, Sari; Harju, Henna; Törmä, Sinikka; Huotari, Kari; Mayer, Minna; Pyykkönen, Sinikukka	Ympäristöministeriö	134/hyödynnetty koko teos
Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028 2020	Valtioneuvoston selonteko	Ympäristöministeriö	18/hyödynnetyt sivut 4-12
Asunnottomuuden yhteistyöohjelman arviointi 2023	Pitkänen, Sari; Koramo, Marika; Valta-kari, Mikko; Mäki, Jenni	Ympäristöministeriö	100/hyödynnetty koko teos
KOTIIN Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä 2023	Kaakinen, Juha	Ympäristöministeriö	32/hyödynnetty koko teos
Asunnottomuustyön ytimessä Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämishankkeiden loppuraportti 2023	Liukko, Eeva; Karjalainen, Pekka	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)	76/ hyödynnetty koko teos
Asumisneuvonta Suomessa 2023 2024	Jeremias Kortelainen, Nella Koivula, Taru Aihinen, Olli Oosi & Tiina Irjala	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)	66/ hyödynnetty koko teos

Julkisesti tuetun asuntotuotannon merkitys ja kehittäminen 2020-luvulla 2024	Lahtinen, Markus; Eerola, Essi; Kuronen, Matti; Ruonavaara, Hannu	Ympäristöministeriö	74/hyödynnetty sivut 9-51
---	---	---------------------	---------------------------

Liite 2. Sisällön analysointi

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
"Valtion vahvaa osallistumista pidetään tärkeänä ja asunnottomuuden poistamisesta halutaan uudelleen tehdä yhteinen asia"	Valtiolta edellytetään vahvaa roolia asunnottomuuden poistamisessa	Asuntopolitiikka	Lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä
"Kuntien rooli asumisneuvonnan järjestämisessä vahvistui vuonna 2023 asumisneuvonnan tuesta annetun lain (1036/2022) myötä"	Kuntien roolin vahvistuminen asumisneuvonnassa	Lainsäädäntö	Lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä
"AUNE-ohjelman yhdeksi tavoitteeksi asetettiin palvelujärjestelmän uudistaminen asiakaslähtöisemmäksi ja ennaltaehkäisevämmäksi"	Palvelujärjestelmän uudistaminen	Asunnottomuusohjelmat	Lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä
"Yhteistyöryhmissä voidaan seurata asunnottomuuden kehittymistä, kehittää tapoja tunnistaa asunnottomuusriskissä olevat ihmiset sekä suunnitella"	Asunnottomuuden riskien tunnistamisen ja palveluiden kehittämisen	Asunnottomuuden tunnistaminen	Ennaltaehkäisevät palvelut ja interventiot

tella paikallisiin tarpeisiin vastaavaa palvelutarjontaa”			
”Kustannustehokkain tapa asunnottomuuden poistamiseen on asunnottomuuden ennaltaehkäisy, missä asumisneuvonnan rooli on keskeinen”	Asumisneuvonnan merkitys asunnottomuuden ehkäisyssä	Asumisneuvonta	Ennaltaehkäisevät palvelut ja interventiot
”Jalkautuvaa työtä tehtiin myös etsivänä työnä, jolloin esimerkiksi palvelujen ulkopuolella olevia tai palveluihin heikosti kiinnittyneitä asiakkaita pyrittiin tavoittamaan ja saamaan palvelujen piiriin”	Asiakkaiden tavoittaminen etsivän ja jalkautuvan työn keinoin	Etsivä- ja jalkautuva-työ	Ennaltaehkäisevät palvelut ja interventiot
”Verkosto- ja sidoryhmäyhteistyön avulla pyrittiin vahvistamaan asunnottomuustyötä peruspalveluissa”	Asunnottomuustyön vahvistaminen yhteistyön avulla	Monialainen yhteistyö eri sektoreiden välillä	Ennaltaehkäisevät palvelut ja interventiot
”Peruspalveluissa ei ole osattu ottaa asumisen ongelmia esille, millä voitaisiin ehkäistä asunnottomuutta”	Asumisen puheeksiottaminen ehkäisee asunnottomuutta	Palvelujärjestelmän haasteet, rakenteellinen kehittämistyö	Haasteet ja kehittämistarpeet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä

<p>“Päämääränä on ollut varmistaa asumisneuvonnan riittävä saatavuus asumismuodosta ja paikkakunnasta riippumatta”</p>	<p>Asumisneuvonnan saatavuuden parantaminen</p>	<p>Asumisneuvonnan kehittäminen</p>	<p>Haasteet ja kehittämistarpeet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä</p>
<p>”Täyden hyödyn saaminen tehdystä kehittämistyöstä edellyttäisi kuitenkin nykyistä parempaa ja tiiviimpää yhteistyötä ja yhdessä tekemistä kaupunkien ja järjestöjen välillä, kehittämistä tapahtuu edelleen liikaa erillään ja järjestöt näyttävät aitojen kumppanien sijaan enemmän palveluntuottajina”</p>	<p>Yhteistyön kehittämisen eri toimijoiden välillä</p>	<p>Yhteistyön haasteet</p>	<p>Haasteet ja kehittämistarpeet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä</p>
<p>”Tutkimukset tuovat esiin nuorten asumisosaamattomuutta ja elämänhallinnan puutteita sekä riskiä syrjäytyä ja ajautua asunnottomuuteen”</p>	<p>Nuorten asumisen ja elämänhallinnan haasteet</p>	<p>Nuorten asunnottomuus</p>	<p>Haasteet ja kehittämistarpeet asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä</p>